

“De student richting:
M SEN
heeft een vertraging van
ongeveer 12 maanden,
onze excuses
voor het ongemak.”

Vrij naar Loesje, (2009)

Een zoektocht naar succesfactoren en knelpunten in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist.

Onderzoeksvraag:

Wat zijn de succesfactoren in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist en welke knelpunten worden hierin gesignaleerd?

Hoe kan deze begeleiding verbeterd worden?

Onderzoeksrapport Master Sen Autismespecialist

Begeleid door Mevrouw I. van der Sommen. MA

*Elke Bienert
Broekhovenseweg 250 A
5022 CB Tilburg
elkebienert@gmail.com
Studentnummer 1356568*

*Opleidingscentrum Speciaal Onderwijszorg
Fontys Hogescholen, Tilburg*

Tilburg 2009 – 2011

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	4
Samenvatting	5
Leeswijzer	5
1 Inleiding	
1.1 Context onderzoek	6
1.2 Aanleiding onderzoek	7
1.3 Doel van het onderzoek	7
1.4 Doel in het onderzoek	7
1.5 Onderzoeksvraag	7
1.6 Deelvragen	7
2 Theoretisch kader	
2.1 Uitleg van de begrippen in de onderzoeksvraag	8
2.2 Beschrijving ASS en andere functiebeperkingen	9
2.3 Actuele ontwikkelingen in het hoger onderwijs	10
3 Methodologie	
3.1 Onderzoeksmethode	13
3.2 Onderzoeksgroep(en)	13
3.3 Ethiek	14
3.4 Gegevensverzameling	14
3.5 Triangulatie in de gegevensverzameling	15
3.6 Betrouwbaarheid en validiteit	16
3.7 Verwachte resultaten van het onderzoek	16
4 Resultaten	
4.1 Gegevensverwerking	17
4.2 Link tussen onderzoeksresultaten en theorie	17
4.3 Resultaten interview studenten met een ASS	18
4.4 Resultaten vragenlijst docenten	22
5 Conclusies en discussie	
5.1 Beantwoording deelvragen	26
5.2 Beantwoording onderzoeksvraag	27
5.3 Conclusies m.b.t. de verwachte resultaten	27
5.4 Overige conclusies	29
5.5 Discussiepunten	30
6 Aanbevelingen	
6.1 Aanbevelingen aan docenten	31
6.2 Aanbevelingen aan studenten met een ASS	32
6.3 Aanbevelingen aan overige medewerkers van Fontys OSO	32
6.4 Suggesties vervolgonderzoek(en)	33
7 Reflectie en evaluatie	34
8 Nawoord	37
Literatuurverwijzing en bronvermelding	38
Bijlage 1: Interviewschema studenten met een ASS	40
Bijlage 2: Begeleidend schrijven en vragenlijst docenten	41
Bijlage 3: Begeleidend schrijven en enquête 'studeren met autisme'	44
Bijlage 4: Brief aan tweede jaars studenten Fontys OSO	51

VOORWOORD

Dit onderzoeksrapport is het resultaat van het ontwikkelingsproces dat ik heb doorgemaakt om te kunnen zijn wie ik ben: een autismespecialist van binnenuit.

Dit was me nooit gelukt zonder de fantastische medewerking van de studenten met een ASS¹ en de docenten van de M SEN leerroute Autismespecialist². Daarvoor ben ik hen heel erg dankbaar.

Volgens Stevens (1997) is de ontwikkeling van mensen hoofdzakelijk gericht op sociale binding, kennis en vaardigheden, vanwege hun behoefte aan relaties, competenties en autonomie. Degenen die mij hiervan een goed voorbeeld gaven zijn: de docenten en de supervisor / coach die mij begeleid hebben. Dankzij hun vertrouwen, persoonlijke betrokkenheid, ondersteuning, etc. heb ik 'de autismespecialist in mezelf teruggevonden'.

Samenwerken en samen leren hebben een grote rol gespeeld in mijn ontwikkelingsproces. De open, eerlijke en nieuwsgierige houding van mijn medestudenten en critical friends heeft me geholpen mijn ervaringen met een ASS bespreekbaar te maken in de klas. Dankzij hun positieve reacties, opbouwende feedback en steun, kon ik veel van mijn studiebelemmeringen verminderen.

De zoektocht naar succesfactoren en knelpunten in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist, heeft me met veel bijzondere mensen in contact gebracht. Het zijn er teveel om allemaal bij naam te noemen, maar mijn dankbaarheid naar hen is er niet minder om.

Dit onderzoeksrapport heeft als gevolg van een ASS een vertraging opgelopen van ongeveer 12 maanden, maar dankzij: de persoonlijke betrokkenheid en de geweldige begeleiding van Ilonka van der Sommen; de creativiteit van Marja van Trier, de scherpe blik van Mieke van Kooij en Cees Akerboom heb ik het nog op tijd kunnen afronden. Ik ben hun daar heel erg dankbaar voor, want zonder hun ondersteuning was ik nu een arme (letterlijk en figuurlijk) langstudeerder³ geworden.

Elke Bienert
Tilburg, april 2011

¹ Autisme Spectrum Stoornis(sen).

² HBO – Master Special Educational Needs Autismespecialist.

³ Zie de uitgebreide beschrijving in bijlage 4 op p. 51.

SAMENVATTING

Dit onderzoeksrapport is ontstaan vanuit mijn eigen ervaringen als student met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist. Ik had veel moeite de knelpunten in de begeleiding te accepteren en hierover te communiceren met mijn docenten. Toen ik twee medestudenten met een ASS leerde kennen vroeg ik me af hoe zij met deze knelpunten omgingen. Vanuit deze vraag en vanuit mijn handelingsverlegenheid kwam ik op het idee onderzoek te doen naar succesfactoren en knelpunten in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist.

Via een verbeterevaluatie heb ik de sterke en zwakke elementen in deze begeleiding opgespoord, zodat ik de docenten van de M SEN leerroute Autismespecialist concrete aanbevelingen kan doen om de begeleiding van hun studenten met een ASS te verbeteren. Met behulp van een interview voor studenten met een ASS van de M SEN leerroute Autismespecialist en een vragenlijst voor hun docenten, heb ik onderzocht wat de succesfactoren zijn in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist en welke knelpunten hierinesignaleerd worden. Ook heb ik onderzocht hoe deze begeleiding verbeterd kan worden. De meeste knelpunten in de begeleiding blijken samen te hangen met onduidelijkheden in de studieorganisatie en leerstofinhoud, omdat de organisatie van het huidige onderwijs niet is afgestemd op de specifieke cognitieve stijl van studenten met een ASS. Daarom is het belangrijk de context van de studieorganisatie en leerstofinhoud te verduidelijken. Door het uitvoeren van dit onderzoek heb ik geleerd om de knelpunten in de begeleiding te accepteren en bespreekbaar te maken. Hierdoor heb ik een realistischer beeld van de begeleiding gekregen. Dit beeld heb ik doorgegeven aan de docenten door hen concrete aanbevelingen te doen om de begeleiding van hun studenten met een ASS te verbeteren.

LEESWIJZER

De opbouw van het onderzoeksrapport bestaat uit de volgende hoofdstukken:

1. De inleiding geeft een beschrijving van de context, de aanleiding, het doel van en in het onderzoek, de onderzoeksvraag en de deelvragen.
2. Het theoretisch kader begint met een korte uitleg van de begrippen in de onderzoeksvraag. Daarna wordt het verschil tussen ASS en andere functiebeperkingen beschreven. Tot slot leg ik de link naar de actuele ontwikkelingen binnen het hoger onderwijs en de betekenis hiervan voor studenten met een ASS.
3. In de methodologie beschrijf ik de onderzoeksmethode, de onderzoeksgroep(en), de ethiek, de gegevensverzameling, de triangulatie, de betrouwbaarheid, de validiteit en de verwachte resultaten van het onderzoek.
4. In dit hoofdstuk beschrijf ik de gegevensverwerking, de link tussen de onderzoeksresultaten en theorie, de onderzoeksresultaten en bespreking hiervan.
5. In de conclusies en discussie worden de onderzoeksvraag en deelvragen beantwoord. Daarna kijk ik terug op de verwachte resultaten van het onderzoek en beschrijf ik de conclusies die hieruit voortkomen. Tot slot worden de overige conclusies en discussiepunten die uit het onderzoek naar voren komen beschreven.
6. Naar aanleiding van de conclusies en discussiepunten uit het vorige hoofdstuk, doe ik in dit hoofdstuk aanbevelingen en suggesties voor vervolgonderzoek.
7. De evaluatie en reflectie zijn gericht op het ontwikkelingsproces dat ik heb doorgemaakt tijdens de uitvoering van het onderzoek.
8. Met het nawoord sluit ik het onderzoek af en geef ik een korte terugblik op de belangrijkste veranderingen in mijn ontwikkeling tijdens het eerste en tweede jaar van de M SEN leerroute Autismespecialist.

1 INLEIDING

Dit hoofdstuk bestaat uit een beschrijving van de context, de aanleiding, het doel van en in het onderzoek, de onderzoeksvraag en de deelvragen.

1.1 Context onderzoek

De M SEN leerroute Autismespecialist van Fontys OSO⁴ is bestemd voor leraren en professionals in andere werkvelden, die met ASS te maken hebben. Bij het profiel autismespecialist ligt het accent op het ontwikkelen van meer en diepgaande inhoudelijke expertise over mensen met een ASS. Mensen met een ASS hebben namelijk een professional nodig die autisme (her)kent, begrijpt en handelt op basis van die kennis vanuit een respectvolle houding. De leerroute is beroepsgericht en gericht op professionele ontwikkeling waarbij praktijk en theorie met elkaar verbonden worden (Quak, 2009). De belangrijkste ingrediënten van de leerroute zijn: het theoretisch kader van autisme, de werkfilosofie van TEACCH⁵ en de ervaringskennis van de student als beroepsbeoefenaar. De student leert om het theoretisch kader van autisme en de werkfilosofie van TEACCH te vertalen naar 'maatwerk' in de eigen praktijk. Bijvoorbeeld: In het eerste jaar werkt de student aan een praktijkonderzoek dat uitmondt in een individueel handelingsplan voor iemand met een ASS. Daarnaast onderzoekt hij kritisch en reflecterend zijn houding, handelen en denken over moeilijk gedrag, inclusie en de samenwerking met ouders. In het tweede jaar van de leerroute voert de student zijn masteronderzoek uit en in een persoonlijk supervisietraject werkt de student aan zijn professionele identiteitsontwikkeling en eigen leerdoelen. Centraal in de module 'gespreksvoering en psycho – educatie' staat het werken met eigen video-opnames van de student in interactie met mensen met een ASS. Naast zelfsturing is het belangrijk dat de student kan en wil samenwerken in gedeelde verantwoordelijkheid met medestudenten in werkteams en onderzoeksgroep(en) (Fontys OSO, 2010).

Wat wordt er verwacht van M SEN autismespecialisten?

Studenten die de M SEN leerroute Autismespecialist willen volgen, moeten eigen praktijkervaringen in het werken en omgaan met mensen met een ASS kunnen inbrengen. Van deze studenten wordt het volgende verwacht:

- Een relevant diploma / getuigschrift op minimaal hbo – bachelor – niveau. Bijvoorbeeld: lerarenopleiding basisonderwijs; 2^e graadlerarenopleiding voortgezet onderwijs; opleiding logopedie; sociaal agogische opleiding; (ortho) pedagogiek; psychologie of onderwijskunde.
- Relevante werkervaring, voorafgaand aan of aantoonbaar tijdens de M SEN leerroute in de vorm van een arbeidscontract dan wel een leerwerkplekovereenkomst.
- Een onderzoekende houding: open; eerlijk en nieuwsgierig.
- Een grote mate van zelfstandigheid en zelfsturing.
- Bereidheid tot reflecteren op eigen kennis, handelen en attitude.
- Het kunnen en willen samenwerken met andere studenten, leren van en met elkaar.
- Voldoende tijd om te werken aan opdrachten en het doen van onderzoek.
- Voldoende kennis van de Engelse taal om zich ook internationaal te oriënteren op praktijk en theorie.
- Voldoende ict – vaardigheden (Quak, 2009).

⁴ Opleidingscentrum Speciaal Onderwijszorg.

⁵ Treatment and Education of Autistic and related Communication handicapped Children.

1.2 Aanleiding onderzoek

Voordat ik met de M SEN leerroute Autismespecialist begon wist ik dat ik veel studiebelemmeringen zou gaan ervaren als gevolg van een ASS. Daarom ben ik op zoek gegaan naar begeleiding om deze studiebelemmeringen te verminderen. Samen met mijn opleidingscoördinator heb ik een overzichtelijk schema gemaakt van de studiebelemmeringen en de aanwezige begeleidingsmogelijkheden. Tijdens het maken van dit schema kwamen we een aantal succesfactoren en knelpunten in de begeleiding tegen. Ik had veel moeite de knelpunten te accepteren en erover te communiceren met mijn docenten. In plaats daarvan zocht ik zelf naar oplossingen. Volgens Jan Schrurs komt dit, omdat studenten met een ASS naar binnen reageren en de oorzaken van de knelpunten bij zichzelf leggen (Oonincx, 2009). In het tweede jaar van de M SEN leerroute leerde ik twee medestudenten met een ASS kennen. Deze studenten ervoeren net als ik ook een aantal succesfactoren en knelpunten in de begeleiding en ik vroeg me af hoe zij hiermee omgingen. Vanuit deze vraag en vanuit mijn eigen handelingsverlegenheid kwam ik op het idee onderzoek te doen naar succesfactoren en knelpunten in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist.

1.3 Doel van het onderzoek

Ik wil de docenten van de M SEN leerroute Autismespecialist concrete aanbevelingen doen om de begeleiding van hun studenten met een ASS te verbeteren. Deze leerroute is immers gericht op het verbeteren van de begeleiding van leerlingen met bijzondere onderwijsbehoeften (Special Educational Needs). Het lijkt me dan ook logisch dat de docenten van deze leerroute op zijn minst zicht moeten hebben op de eigen begeleiding van hun studenten met bijzondere onderwijsbehoeften.

1.4 Doel in het onderzoek

- Ik wil weten wat de succesfactoren zijn in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist.
- Ik wil weten welke knelpunten gesignaleerd worden in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist.
- Ik wil weten hoe deze begeleiding verbeterd kan worden.

1.5 Onderzoeksvraag

- Wat zijn de succesfactoren in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist en welke knelpunten worden hierin gesignaleerd?
- Hoe kan deze begeleiding verbeterd worden?

1.6 Deelvragen

Volgens Harinck (2009) geven deelvragen handvatten bij het verzamelen van gegevens, omdat ze vrij concreet zijn. Daarom heb ik de volgende deelvragen geformuleerd:

- Welke studiebelemmeringen ervaren studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist?
- Welke begeleiding krijgen studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist?
- Wat werkt goed in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist?
- Wat ontbreekt er in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist?
- Welke suggesties doen studenten met een ASS en de docenten van de M SEN leerroute Autismespecialist ter verbetering van de begeleiding?

2 THEORETISCH KADER

Het theoretisch kader begint met een korte uitleg van de begrippen in de onderzoeksvraag. Daarna wordt het verschil tussen ASS en andere functiebeperkingen beschreven. Tot slot leg ik de link naar de actuele ontwikkelingen binnen het hoger onderwijs en de betekenis hiervan voor studenten met een ASS.

2.1 Uitleg van de begrippen in de onderzoeksvraag

- Wat zijn de succesfactoren in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist en welke knelpunten worden hierin gesignaleerd?
- Hoe kan deze begeleiding verbeterd worden?

Wat zijn succesfactoren?

Volgens het Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal zijn (2005) betekent het begrip succesfactor: *“een factor die bijdraagt aan het succes van iets of iemand”*. Bijvoorbeeld: aanpassing van de omgeving voor studenten met een ASS.

Wat zijn knelpunten?

Volgens het Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal (2005) betekent het begrip knelpunt: *“plaats waar een ontwikkeling verhinderd wordt zich regelmatig voort te zetten”*. Bijvoorbeeld: Onoverzichtelijke administratieve procedures rondom de studie verhinderen de ontwikkeling van studenten met een ASS.

Wat is begeleiding?

Volgens het Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal (2005) betekent het begrip begeleiden: *“ondersteunen bij opleiding of studie”*. Volgens drs. Akerboom (2011) wordt de betekenis hiervan bepaald door de context van de begeleiding. Hij stelt: *“Begeleiding van studenten doe je in een werkelijke face – to – face relatie; in de vorm van lessen; spreekuur; adviezen; etc.. Begeleiding voor studenten doe je door diensten te verrichten ten behoeve van studenten bijvoorbeeld: in de organisatie”*.

Om onduidelijkheid te voorkomen, neem ik alleen het begrip begeleiding van studenten in mijn onderzoeksvraag op. Ik ben me ervan bewust dat de begeleiding van studenten en de begeleiding voor studenten met elkaar verweven zijn.

Begeleidingsmogelijkheden binnen Fontys Hogescholen (Fontys Hogescholen 2005).

- Studieloopbaanbegeleiding: studenten de weg te wijzen in de zorgstructuur van de Fontys Hogescholen.
- Studentenbegeleiding: hulp bieden bij contacten tussen student en opleiding en bij het zoeken naar geschikte en noodzakelijke aanpassingen en persoonlijke begeleiding op maat.
- Extra begeleiding van een studentendecaan of mentor.
- De inrichting van het onderwijs aanpassen: spreiding vakken; aangepast studietempo; individueel traject.
- Toetsing en tentamens aanpassen: verlenging tentamentijd; aangepaste toetsvorm of – toetsomstandigheden.
- Onderwijsmateriaal aanpassen: digitaliseren; vergroten.
- Hulpmiddelen: ict - service; visuele ondersteuning.

Studenten met een ASS

De beschrijving hiervan is te vinden op p. 9.

M SEN leerroute Autismespecialist

De beschrijving hiervan is te vinden op p. 6.

2.2 Beschrijving ASS en andere functiebeperkingen

Beretty stelt dat de resultaten van onderzoek onder eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs duidelijk aangeven dat studenten met een functiebeperking meer studiebelemmeringen ervaren dan studenten zonder een functiebeperking. Volgens haar geven deze resultaten ook aan waarom studenten met een ASS een relatief hoge kans hebben uit te vallen (2009).

Om het verschil tussen ASS en andere functiebeperkingen te kunnen begrijpen, is het belangrijk te weten wat hiermee bedoeld wordt. Daarom beschrijf ik deze begrippen eerst en daarna leg ik het verschil uit tussen ASS en andere functiebeperkingen.

Plempers beschrijft functiebeperkingen en belemmeringen als volgt:

Functiebeperkingen zijn handicaps, langdurige / blijvende aandoeningen of chronische ziekten die het functioneren van studenten belemmeren. Hierdoor kost het hen meer moeite bepaalde activiteiten uit te voeren dan studenten zonder functiebeperkingen. Functiebeperkingen kunnen fysiek, zintuiglijk, motorisch, cognitief, psychisch of psychiatrisch van aard zijn. Ze zijn persoonsgebonden en kunnen niet worden weggenomen. Belemmeringen zijn alle barrières, beletsels, verhinderingen en verstoringen die studenten ervaren bij deelname aan de samenleving, het onderwijs, etc.. Naast belemmeringen van algemene aard zijn er ook belemmeringen die alleen ervaren worden door studenten met een functiebeperking. Deze belemmeringen zijn het gevolg van de functiebeperking voor de interactie met hun omgeving. Bijvoorbeeld: Studenten met een ASS worden vaak niet begrepen door hun omgeving. In tegenstelling tot functiebeperkingen zijn belemmeringen niet persoonsgebonden en kunnen ze wel worden weggenomen. Bijvoorbeeld: De functiebeperking ASS kan niet worden weggenomen. De belemmering (onbegrip door de omgeving) kan wel worden weggenomen, namelijk door de omgeving voorlichting te geven over ASS (2005).

De gezondheidsraad beschrijft ASS als volgt:

ASS zijn pervasieve ontwikkelingsstoornissen die diep ingrijpen in de menselijke ontwikkeling, wat een hoger risico geeft op belemmeringen in alle levensdomeinen. Er wordt van een spectrum gesproken omdat bij alle studenten met een ASS de stoornis op een andere manier tot uiting komt. Studenten met een ASS ervaren belemmeringen in sociale interacties, communicatie en verbeelding. Deze belemmeringen kunnen samenhangen met zintuiglijke prikkelverwerking, stereotiepe of rigide gedragspatronen en motoriek. De meeste ASS zijn onder te brengen in één van de volgende drie groepen: Klassiek autisme; het syndroom van Asperger of PDD – NOS (2009).

Wat is het verschil tussen ASS en andere functiebeperkingen?

Volgens Peeters (2006) verloopt de ontwikkeling van studenten met een ASS wezenlijk anders dan de ontwikkeling van studenten met een andere functiebeperking, omdat er bij ASS verschillende ontwikkelingsgebieden met 'kwalitatieve stoornissen' in de normale ontwikkeling zijn. Dit heeft grote gevolgen voor de levenskwaliteit van studenten met een ASS. Wat ons 'leven' echt zinvol maakt, is het communiceren met mensen, de gedragingen van mensen begrijpen en op creatieve wijze omgaan met materialen, situaties en personen. Precies met die drie gebieden samen hebben studenten met een ASS het zo moeilijk. Volgens Bogdashina (2004) wordt dit veroorzaakt door andere zintuiglijke ervaringen, de andere waarneming en de andere cognitieve stijl van studenten met een ASS. Bijvoorbeeld: over / ongevoeligheid van de zintuigen, moeite met filteren van voor- en achterinformatie, gevoeligheid voor (en verstoring door) bepaalde prikkels, kwetsbaarheid voor zintuiglijke overbelasting, resonantie, associatief geheugen, etc..

2.3 Actuele ontwikkelingen in het hoger onderwijs

Competentiegericht onderwijs

Competenties zijn een geïntegreerd geheel van gedragsrepertoire, kennis, inzicht beroepshouding en – opvattingen, persoonlijke eigenschappen en kwaliteiten (Quak, e.a., 2009). Competentiegericht onderwijs is gericht op de context waarin geleerd wordt, met andere woorden: een authentieke leeromgeving. Van hbo studenten wordt verwacht dat ze in interactie met hun omgeving kennis en inzicht kunnen construeren en betekenis kunnen geven aan hun ervaringen. Kenmerken van competentiegericht onderwijs zijn:

- een activerende leeromgeving met een accent op zelfstandig leren;
- betekenisvolle en authentieke contexten;
- samenwerking tussen studenten onderling;
- een andere rol voor de docenten (minder kennisoverdracht en meer begeleidend) (Commissie Parlementair Onderzoek Onderwijsvernieuwingen, 2008).

Wat betekent competentiegericht onderwijs voor studenten met een ASS?

Het huidige onderwijs is competentiegericht en niet afgestemd op de cognitieve leerstijl van studenten met een ASS. Aangezien studenten met een ASS een andere cognitieve leerstijl hebben, ervaren zij veel belemmeringen binnen het competentiegerichte onderwijs. Om deze belemmeringen met succes weg te kunnen nemen is er dus kennis nodig over de andere cognitieve leerstijl van deze studenten. Op dit moment bestaan er drie belangrijke verklaringstheorieën met betrekking tot deze andere cognitieve leerstijl.

- The theory of mind van Baron – Cohen (1985) gaat ervan uit dat studenten met een ASS moeite hebben zich in te leven in gedachten, gevoelens en intenties van anderen en zichzelf (Schrurs, 2009). Hierdoor kunnen ze sociaal en pragmatisch – communicatief inadequaar gedrag vertonen tijdens sociale interacties met docenten en medestudenten. Bijvoorbeeld: afspraken maken; assertief zijn; doorvragen; eigen wensen kenbaar maken; grenzen stellen; hulp / toelichting / advies vragen; kennis uitwisselen; reflecteren en samenwerken kost hen moeite (Boswijk, 2007).
- De zwakke centrale coherentie theorie van Frith (1989) gaat ervan uit dat de informatieverwerking in de hersenen bij studenten met een ASS anders verloopt, omdat het samenvoegen van details tot een betekenisvol geheel vertraagd is. (Delfos, 2006). Bijvoorbeeld: andere zintuiglijke ervaringen / waarneming en betekenisverlening; detailverwerking; weinig globaal overzicht; weinig samenhang zien; moeite met hoofd – bijzaken onderscheiding; selectieve aandacht en concentratieproblemen (Boswijk, 2007).
- De theorie van de executieve functies van Ozonoff (1995) gaat ervan uit dat studenten met een ASS moeite hebben met plannen, organiseren, anticiperen, aandacht reguleren en probleemoplossing (Schrurs, 2009). Bijvoorbeeld: moeite met planning en organisatie van studietaken; impulscontrole; flexibiliteit; schakelen; bijsturen en prioriteiten bepalen (Boswijk, 2007).

Inclusief onderwijs

“Letterlijk betekent inclusie: het ‘ingesloten worden’ en het duidt erop dat mensen met een functiebeperking erbij horen en dat men ervan uitgaat dat ze op alle mogelijke gebieden moeten kunnen deelnemen als volwaardige burgers” (Clercq, 2009).

Inclusief onderwijs is erop gericht zich af te stemmen op de verschillen tussen studenten met en zonder een functiebeperking. De maatschappij (en dus ook het onderwijs) moet zodanig worden georganiseerd dat ze is aangepast aan en afgestemd op de individuele verschillen tussen mensen. Dit is dus een stap verder dan het huidige geïntegreerde onderwijs wat erop gericht is de verschillen tussen studenten met en zonder een functiebeperking zoveel mogelijk te normaliseren, zodat studenten met een functiebeperking zich zo goed mogelijk kunnen aanpassen aan en integreren in het onderwijs en de samenleving (Fransen en Frederix, 2000).

Wat betekent inclusief onderwijs voor studenten met een ASS?

De directeur en het team van Fontys OSO delen het ideaal van een inclusieve samenleving. In zo'n samenleving wordt niemand uitgesloten en vormen niet de gebreken, maar de kwaliteiten en eigen kracht van mensen het uitgangspunt van hun ontwikkeling. Het is een samenleving waarin respect en diversiteit samengaan (Elshout, 2008). Daarom laten leidinggevenden, medewerkers en studenten zich positief uit over studeren met een ASS. Fontys duldt geen ongelijkheid tussen studenten, waar gelijkheid mogelijk is; waar bijzondere behandeling nodig is om gelijke kansen te creëren biedt Fontys die voor zover dat mogelijk is. Daarnaast zet Fontys zich ook in om desgevraagd doeltreffende aanpassingen te treffen studenten met een ASS in staat te stellen op voet van gelijkheid te participeren in studie en onderwijs” (Fontys Hogescholen, 2005). Door het onderstaande citaat in de visie van het autismenetwerk Fontys Hogescholen op te nemen, legt Fontys letterlijk de nadruk op de noodzaak deze aanpassingen meteen door te voeren. *“Laat het niet over aan de mensen met autisme om aan te tonen dat wij onvoldoende hun moeilijkheden begrijpen, maar bewijs meteen dat men het begrijpen kan vertalen in een aangepaste omgeving, een aangepast programma en aangepaste begeleiding” (Serruys, 2008, p. 136).*

Voorbeelden van inclusief onderwijs.

Autismespecialist Jan Schrurs van Fontys OSO heeft met een aantal studenten met een ASS een eerste probleeminventarisatie gemaakt en een aantal oplossingen bedacht om de omgeving, het programma en de begeleiding aan te passen (Oonincx, 2009).

- Aanpassing van de omgeving door bijvoorbeeld opdrachten te verduidelijken en afspraken na te komen. Studenten met een ASS hebben moeite om hun docenten en medestudenten op hun gedrag aan te spreken als ze hun afspraken niet nakomen of zich niet goed voorbereiden.
- Aanpassing van het programma door competenties aan te passen voor studenten met een ASS. Veel opleidingen noemen presenteren als vereiste competentie. Waarom kan deze competentie niet aangepast worden voor studenten met een ASS, zodat ze niet aan de allerhoogste eisen hoeven te voldoen?
- Aanpassing van de begeleiding door studenten met een ASS vanaf het begin van hun opleiding een vast aanspreekpunt te geven waar ze terecht kunnen met vragen over de ingewikkelde administratieve procedures rondom hun studie. Studenten zonder een functiebeperking klagen hier ook al vaak over, maar voor studenten met een ASS zijn deze procedures rampzalig. Deze studenten ervaren die als onoverzichtelijk, chaotisch en niet logisch.

Wettelijke regelgeving.

Naast de maatschappelijke plicht studenten met een functiebeperking zoveel mogelijk in staat te stellen een hbo opleiding te volgen en af te ronden is er ook een wettelijke plicht hen gelijk te behandelen. Deze plichten staan beschreven in de (WHW) Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek en in de (WGBH / CZ) Wet Gelijke Behandeling op grond van Handicap of Chronische Ziekte (College van Bestuur, 2006). De WHW gaat ervan uit dat deelname aan en het succesvol doorlopen van het hoger onderwijs niet belemmerd mag worden door oplosbare knelpunten in de omstandigheden waaronder de studie wordt gevolgd. De WGBH / CZ gaat ervan uit dat onderwijsinstellingen op verzoek van studenten met een functiebeperking geschikte en noodzakelijke aanpassingen moeten realiseren. Aanpassingen zijn geschikt als ze belemmeringen kunnen verminderen of wegnemen en noodzakelijk als hetzelfde doel niet op een andere manier kan worden bereikt. Deze uitgangspunten zijn uitgewerkt in de onderwijs en examenregeling van de Fontys Hogescholen, zie het artikel hieronder (Handicap + Studie).

Wat betekent deze wettelijke regelgeving voor studenten met een ASS?

- Studenten met een functiebeperking hebben op grond van wettelijke bepalingen (artikel 7.13 van de WGBH/CZ) recht op doeltreffende aanpassingen (dat wil zeggen geschikt en noodzakelijk), tenzij deze voor de instelling een onevenredige belasting vormen.
- Aanpassingen dienen er toe belemmeringen weg te nemen of te beperken en de zelfstandigheid en volwaardige participatie van de student zoveel mogelijk te bevorderen. De aanpassingen kunnen betrekking hebben op het onderwijsprogramma (inclusief de stages), de studieroosters, de onderwijswerkvormen, de toetsing en de leermiddelen.
- De student die aanspraak wil maken op aanpassingen dient daartoe tijdig een schriftelijk en gemotiveerd verzoek in bij de examencommissie. De examencommissie wint zo nodig deskundig advies in (bv. bij een studentendecaan) alvorens te beslissen. Wanneer de examencommissie dit voor het te nemen besluit noodzakelijk acht kan zij, op basis van geheimhouding, inzage krijgen in de medische verklaring die mogelijk bij een studentendecaan beschikbaar is en als de student heeft aangegeven hier geen bezwaar tegen te hebben. De examencommissie besluit binnen twee weken na ontvangst van het verzoek, tenzij een verzoek nader onderzoek vergt. In dat geval wordt de student binnen maximaal drie maanden na ontvangst van het verzoek, duidelijkheid gegeven over de voorzieningen die toegekend kunnen worden.
- Bij een langdurige of chronische handicap is het verzoek slechts eenmaal per studiejaar nodig, in andere gevallen per toetsperiode. In de toekenning van de voorzieningen kan de examencommissie ook bepalen dat de toegekende voorzieningen gelden voor de hele studie of dat de student jaarlijks in overleg met zijn studieloopbaanbegeleider nagaat of de voorzieningen nog toereikend zijn.
- Aan het begin van het studiejaar informeert de opleiding de studenten over de mogelijkheden voor bijzondere voorzieningen en worden zij waar nodig doorverwezen naar de studentendecaan (Fontys OSO, 2009).

Opmerking: Studenten met een functiebeperking die een M SEN leerroute volgen hebben een opleidingscoördinator in plaats van een studieloopbaanbegeleider. Er is geen interne studiebegeleiding voor hen, omdat zij een kortdurend opleidingstraject volgen (Fontys OSO, 2009).

3 METHODOLOGIE

In dit hoofdstuk beschrijf ik de onderzoeksmethode, de onderzoeksgroep(en), de ethiek, de gegevensverzameling, de triangulatie, de betrouwbaarheid, de validiteit en de verwachte resultaten van het onderzoek.

3.1 Onderzoeksmethode

Ik heb gekozen voor een procesevaluatie, omdat ik gegevens wilde verzamelen over de feitelijke uitvoering van de begeleiding. *“Niet ‘het plan op papier’ maar het functioneren in de praktijk wordt onderzocht”.* (Migchelbrink, 2001, p. 125).

De variant waarvoor ik gekozen heb is een verbeterevaluatie. *“Verbeterevaluatie of actiebegeleidend onderzoek is gericht op het opsporen van sterke en zwakke elementen in de uitvoering, met als doel het verbeteren van het geëvalueerde handelen. Daarbij wordt een vergelijking gemaakt met bepaalde criteria of normen. De studenten met een ASS en de betrokken docenten zijn de belangrijkste informatiebronnen. Ik heb deze informatiebronnen expliciet bevraagd naar suggesties ter verbetering of verandering”* (Migchelbrink, 2001, p. 126).

3.2 De onderzoeksgroep(en)

De respondenten⁶ die aan het onderzoek meegedaan hebben zijn twee vrouwelijke studenten van de M SEN leerroute Autismespecialist die op latere leeftijd de diagnose ASS gekregen hebben. Deze studenten (inclusief mijzelf) hebben in het verleden één of meerdere diagnoses gekregen, terwijl de onderliggende ASS steeds niet herkend werd. Vooral normaal tot hoogbegaafde vrouwen lijken niet herkend te worden binnen de hulpverlening, omdat ze niet zo snel opvallen als afwijkend. Uit de autobiografieën: *Doen alsof je normaal bent* van Liane Holliday Willey (2003) en *Mijn wereld de wereld* van Donna Williams (1992) blijkt dat deze vrouwen zich er vaak op jonge leeftijd al van bewust zijn dat ze anders zijn en hun uiterste best doen dat zo min mogelijk op te laten vallen. Ze proberen zich aan te passen door het gedrag van andere vrouwen te observeren en te kopiëren. Ze tonen de behoefte erbij te horen, maar slagen hier maar ten dele in (Mol en in 't Velt – Simon Thomas, 2008).

Volgens gz – psychologe en onderzoekster Anne in 't Velt (2008) lijden vrouwen gemiddeld ernstiger onder hun ASS dan mannen. Ze hebben zich hun leven lang moeten aanpassen en 'het doen alsof' zit vaak volledig in hun systeem geïntegreerd. Dit kan gevoelens van frustratie, onzekerheid en somberheid veroorzaken. Vrouwen met een ASS ervaren immers hun leven lang al dat ze anders zijn, maar kunnen de symptomen niet plaatsen. Als de diagnose ASS uiteindelijk wordt gesteld, wordt er veel duidelijk en kunnen ze zichzelf beter accepteren (Roos, 2010).

Ik behoor ook tot de respondenten, want ik ben ook een vrouwelijke student van de M SEN leerroute Autismespecialist die op latere leeftijd de diagnose ASS heeft gekregen. Daarom heb ik ervoor gekozen mijn ervaringen ook in het onderzoek op te nemen en de uitdaging aan te gaan mijn rol van onafhankelijk praktijkonderzoeker te leren onderscheiden van mijn rol als primair betrokken student met een ASS (Harinck, 2009).

De informanten⁷ die aan het onderzoek meegedaan hebben zijn vier docenten van de M SEN leerroute Autismespecialist die studenten met een ASS tijdens deze leerroute begeleiden.

⁶ Respondenten geven informatie over henzelf. (Migchelbrink, 2001, p. 77).

⁷ Informanten geven informatie over anderen. (Migchelbrink, 2001, p. 77).

3.3 Ethiek

Volgens Boerman (2008) zijn er een zestal ethische uitgangspunten die passen bij het praktijkonderzoek dat verbonden is aan een HBO – M SEN leerroute bij Fontys OSO. Per uitgangspunt staat kort beschreven hoe ik ermee omgegaan ben:

- *Vertrouwen, bedrog en zelfbedrog*; door het doel van het onderzoek en de onderzoeksvraag aan de onderzoeksgroep(en) uit te leggen en hun vragen te beantwoorden. Daarnaast heb ik de onderzoeksgroep(en) uitgenodigd bij de presentatie van mijn onderzoek aanwezig te zijn en ik heb hen mijn onderzoeksrapport toegestuurd.
- *Zorgvuldigheid en nalatigheid*; door toestemming voor uitvoering van het onderzoek te vragen aan de coördinator van de M SEN leerroute Autismespecialist. Ook heb ik toestemming voor deelname aan het onderzoek gevraagd aan de respondenten en informanten. Om hun privacy te waarborgen zijn al hun gegevens geanonimiseerd en niet relevante gegevens weggelaten, bijvoorbeeld: leeftijd onderzoeksgroep(en) en plaats van de leerroute. Tot slot heb ik hen bedankt voor hun medewerking, door hen een kaart met een persoonlijk bedankje te geven.
- *Volledigheid en selectiviteit*; door de gegevens samen te vatten en onder te verdelen in succesfactoren en knelpunten. Om de validiteit hiervan zoveel mogelijk te waarborgen heb ik de onderzoeksresultaten laten controleren door een docent uit de onderzoeksgroep. Daarna heb ik de onderzoeksresultaten vergeleken met de gegevens uit de geretourneerde vragenlijsten en de interviews.
- *Concurrentie en collegialiteit*; door tijdens de samenwerking met mijn critical friends regelmatig de conceptversies van de onderzoeksgegevens uit te wisselen en elkaar feedback hierop te geven.
- *Publiceren, auteurschap en geheimhouding*; door het onderzoek op het open podium te presenteren aan studenten en docenten van de M SEN leerroute Autismespecialist en aan andere belangstellenden. Daarnaast heb ik toestemming gegeven het onderzoek en het artikel hierover op HBO kennisbank te plaatsen.
- *Onderzoek en opdracht*; door me zo goed mogelijk aan de opleidingseisen van Fontys OSO te houden.

3.4 Gegevensverzameling

Ik ben begonnen met het bestuderen van literatuur over studenten met een ASS in het hoger onderwijs. Daarna heb ik twee studenten met een ASS van de M SEN leerroute Autismespecialist geïnterviewd en vier docenten van deze leerroute gevraagd een vragenlijst in te vullen. Ik wilde van hen weten wat de succesfactoren zijn in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist en welke knelpunten hierinesignaleerd worden? Ook wilde ik weten hoe deze begeleiding volgens hen verbeterd kan worden? De verzamelde gegevens heb ik aangevuld met informatie uit andere onderzoeken, namelijk:

- De indeling in contexten is gebaseerd op het evaluatierapport van Drs. Iris Breetvelt: *Evaluatie begeleidingsproject autistische studenten (2005)*.
- Een deel van mijn antwoorden als respondent komt voort uit een enquête die ik ingevuld heb voor een inventariserend onderzoek naar de studiebelemmeringen van studenten met een ASS (binnen Fontys Hogescholen) van Kevin Ackermans en Jasper van Pagée (2010). Met toestemming van hun afstudeerbegeleider Nico Schloen heb ik deze enquête opgenomen in bijlage 3 op p. 44.

Het type interview dat ik afgenomen heb was semigestructureerd want:

- Het was een gesprek tussen twee personen, met als doel informatie verzamelen over succesfactoren en knelpunten in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist en hoe deze begeleiding verbeterd kan worden (Harinck, 2009).
- Het onderwerp en de (open) hoofdvragen die aan bod kwamen, werden opgenomen in een interviewschema en de volgorde hiervan heb ik aangepast om de gesprekken beter te laten verlopen (Harinck, 2009). Dit interviewschema is te vinden in bijlage 1 op p. 40.

Door te kiezen voor dit type interview heb ik ervoor gezorgd dat alle informatie die ik wilde weten aan de orde kwam. Ook zijn de uitkomsten hiervan betrouwbaarder, omdat ik beide respondenten dezelfde vragen heb gesteld. Door gebruik te maken van een interviewschema kon ik mezelf als onderzoeker beter voorbereiden op het interview. De respondenten konden zich van te voren ook beter voorbereiden op het interview, omdat ik hen de interviewvragen en informatie over het doel, de te verwachten tijdsduur en de te bespreken onderwerpen van te voren had opgestuurd. Voor het afnemen van het interview heb ik eerst schriftelijk een afspraak gemaakt met de respondenten. Ik heb hen gevraagd welke datum, tijd en plaats voor hen het beste uitkwam en me daarop afgestemd. Het eerste interview is in een prikkelarm lokaal op school gehouden, omdat de geïnterviewde daarvoor gekozen had. Het tweede interview is bij de geïnterviewde thuis gehouden, omdat dat het beste uitkwam in haar planning. Met toestemming van de respondenten heb ik het interview op een cassettebandje opgenomen, zodat ik me tijdens het interview niet op twee dingen tegelijk hoefde te concentreren (interviewen en noteren) (Harinck, 2009).

Het type vragenlijst dat ik afgenomen heb was een vragenlijst met 45 open vragen, onderverdeeld in vijf categorieën. Door te kiezen voor dit type vragenlijst heb ik ervoor gezorgd dat ik veel specifieke kwalitatieve informatie kreeg, waarmee ik de onderzoeksvraag en deelvragen ruimschoots kon beantwoorden. Voordat ik deze vragenlijst heb afgenomen, heb ik de informanten eerst gevraagd of ze deze in wilden vullen. Alle informanten gaven aan dit te willen doen. Daarna heb ik hen een begeleidende brief met de vragenlijst gestuurd, zie bijlage 2 op p. 41.

3.5 Triangulatie in de gegevensverzameling

“Met triangulatie wordt bedoeld: vanuit verschillende invalshoeken / gegevens naar een verschijnsel kijken. Alle standpunten zijn legitiem en in praktijkonderzoek wordt juist geprobeerd om die verschillende gezichtspunten expliciet op tafel te krijgen”. (Harinck, 2009. p. 77). Ik heb hiervoor gebruik gemaakt van de volgende gegevensbronnen:

- Literatuur over studeren met een ASS in het hoger onderwijs.
- Interview met twee studenten met een ASS van de M SEN leerroute Autismespecialist.
- Vragenlijst voor vier docenten van de M SEN leerroute Autismespecialist.
- Mijn eigen ervaringen als studente met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist.

3.6 Betrouwbaarheid en validiteit

Volgens Harinck (2009) betekent betrouwbaarheid dat een meting bij herhaling hetzelfde oplevert en dat de meting nauwkeurig is. Om hieraan te voldoen heb ik gebruik gemaakt van verschillende (en de meest recente) gegevensbronnen. Zie triangulatie op p. 15.

Volgens Harinck (2009) betekent validiteit dat het onderzoeksinstrument precies datgene meet wat de onderzoeker wil weten. Om hieraan te voldoen heb ik een 'critical friend' gevraagd kritisch mee te denken over de opzet van het interview en de vragenlijst. Daarna heb ik de onderzoeksresultaten laten controleren door een docent uit de onderzoeksgroep. Tot slot heb ik de onderzoeksresultaten vergeleken met de gegevens uit de geretourneerde vragenlijsten en de interviews.

3.7 Verwachte resultaten van het onderzoek

- De docenten van de M SEN leerroute Autismespecialist (en ikzelf) krijgen een realistischer beeld van de succesfactoren en knelpunten in de begeleiding van hun studenten met een ASS en kunnen op basis daarvan verbeteringen aanbrengen.
- Met behulp van de resultaten uit het onderzoek kan ik als autismespecialist en ervaringsdeskundige de docenten van de M SEN leerroute Autismespecialist concrete aanbevelingen doen om de begeleiding van hun studenten met een ASS te verbeteren. Zie onderzoeksdoel op p. 7.
- De organisatie van het huidige onderwijs is niet afgestemd op de specifieke cognitieve stijl van studenten met een ASS. Zie theorie op p. 10.
- Zonder duidelijke communicatie over wat er van elkaar verwacht wordt, is er geen goede begeleiding mogelijk.
- De meeste knelpunten in de begeleiding van studenten met een ASS hangen samen met onduidelijkheden in de studieorganisatie en leerstofinhoud.
- Er is geen interne studiebegeleiding voor studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist, terwijl hier wel behoefte aan is.
- Succesfactoren en knelpunten in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist, hangen samen met succesfactoren en knelpunten in de voorzieningen voor studenten met een ASS en de docenten van de M SEN leerroute Autismespecialist.

4 RESULTATEN

In dit hoofdstuk beschrijf ik de gegevensverwerking, de link tussen de onderzoeksresultaten en theorie, de onderzoeksresultaten en bespreking hiervan.

4.1 Gegevensverwerking

Met behulp van het interview en de vragenlijst heb ik veel kwalitatieve gegevens verzameld. Het was een hele uitdaging deze gegevens te selecteren, te interpreteren en te verwerken. Ik heb ze per onderzoeksgroep samengevat en onderverdeeld in succesfactoren en knelpunten. Hiervoor heb ik gebruik gemaakt van overzichtelijke schema's, omdat ik de gegevens dan makkelijker met elkaar kan vergelijken en interpreteren. Onder ieder schema staat een toelichting van de belangrijkste succesfactoren en knelpunten. De suggesties uit het interview en de vragenlijst heb ik ook per onderzoeksgroep schematisch samengevat en aangevuld met een toelichting van de belangrijkste suggesties.

Ik heb alle gegevens geanonimiseerd door de namen van de onderzoeksgroep(en), inclusief mijn eigen naam, te vervangen door letters. Mijn ervaringen zijn namelijk ook in het onderzoek opgenomen, zie beschrijving onderzoeksgroep(en) op p. 13. Mijn antwoorden als respondent komen namelijk voort uit de enquête die ik ingevuld heb en uit het interview met de studenten met een ASS. In beide gesprekken heb ik namelijk vragen gesteld, maar ook ervaringen uitgewisseld.

4.2 Link tussen onderzoeksresultaten en theorie

In de literatuur over studeren met een ASS in het hoger onderwijs staan op dit moment drie belangrijke verklaringstheorieën met betrekking tot de andere cognitieve leerstijl centraal, namelijk: The theory of mind (TOM); de zwakke centrale coherentie theorie (CC) en de theorie van de executieve functies (EF).

In de onderzoeksvraag staan de succesfactoren en knelpunten in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist centraal. Deze succesfactoren en knelpunten staan ook in verband met hun andere cognitieve leerstijl. Daarom heb ik ze aan de drie bovenstaande verklaringstheorieën gekoppeld. Dit heb ik gedaan door de gegevens uit het interview en de vragenlijst onder te verdelen in de volgende contexten:

- Communicatie, deze context hangt samen met de verklaringstheorie over de TOM van Baron – Cohen (1985). De beschrijving hiervan is te vinden op p. 10.
- Overzicht studieorganisatie en leerstofinhoud, deze context hangt samen met de verklaringstheorie over de zwakke CC van Frith (1989). De beschrijving hiervan is te vinden op p. 10.
- Organisatie, planning en uitvoering studietaken, deze context hangt samen met de verklaringstheorie over de EF van Ozonoff (1995). De beschrijving hiervan is te vinden op p. 10.

4.3 Resultaten interview studenten met een ASS

→ Wat zijn de succesfactoren in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist met betrekking tot de communicatie?

→ Welke knelpunten worden hierin gesignaleerd?

Student	Succesfactoren
A, B, C	▪ Informatie regelmatig herhalen en samenvatten
A, B, C	▪ Dingen concreet benoemen en voorbeelden geven
A, B, C	▪ Regelmatig checken of de student begrepen heeft waar het over gaat
A, B, C	▪ Aangepaste communicatievorm, bijvoorbeeld: via email en telefoon
A, B, C	▪ Regelmatige individuele begeleidingsgesprekken in een aparte ruimte
A, B, C	▪ Concrete antwoorden op mijn vragen
A, B, C	▪ Duidelijke communicatie over wat er van mij verwacht wordt
A, B, C	▪ Vooraf weten waar een begeleidingsgesprek over zal gaan
A, B, C	▪ Vooraf weten waar ik aan toe ben en inspraak hebben in een werkgroepje
A, B, C	▪ Transparant zijn over mijn ASS
A, B, C	▪ Duidelijkheid over mijzelf geven en duidelijkheid aan anderen vragen
A, B, C	▪ Wat goed gaat in de communicatie positief bevestigen
A, B, C	▪ Acceptatie van mijn ASS door de docenten en medestudenten
A, B, C	▪ Studenten met een ASS laten kiezen / laten veranderen van werkgroepje
A, B, C	▪ De pauze in een rustige ruimte kunnen doorbrengen
A, C	▪ Studenten met een ASS aan een vast studiematje koppelen
A, C	▪ Samen met een vast studiematje in een vaste groep
A, C	▪ D.m.v. samenvatten checken of ik de docent goed begrepen heb

Student	Knelpunten
A, C	▪ Het tempo van de informatieoverdracht in de lessen en de communicatie tijdens het samenwerken in groepjes gaat te snel
B	▪ In het 1 ^e jaar was mijn PO begeleidster vaak afwezig
B	▪ In het 1 ^e jaar kreeg ik geen, of geen concrete antwoorden op mijn vragen
B	▪ In het 1 ^e jaar was het erg onduidelijk wat er van mij verwacht werd
B	▪ In het 2 ^e jaar was er geen tijd elkaar en de ongeschreven sociale regels te leren kennen

- Alle studenten geven aan dat duidelijke communicatie over wat er van ze verwacht wordt heel belangrijk is. Volgens hen zijn de regelmatige individuele begeleidingsgesprekken dan ook een duidelijke succesfactor, omdat daarin concreet uitgelegd wordt wat er verwacht wordt. Student A en B zeiden tijdens het interview dat deze individuele begeleidingsgesprekken hen rust geven.
- De studenten vinden het ook belangrijk duidelijkheid over hun 'anders zijn' te geven, dan weten docenten en medestudenten wat ze van hen kunnen verwachten. Hierdoor kunnen docenten en medestudenten hun 'anders zijn' makkelijker accepteren en verloopt de communicatie over elkaars verwachtingen soepeler. Ze zijn blij dat ze geaccepteerd worden zoals ze zijn en dat hun docenten en medestudenten hen niet als studenten met een beperking behandelen.

- Wat zijn de succesfactoren in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist met betrekking tot het overzicht over de studieorganisatie en leerstofinhoud?
- Welke knelpunten worden hierinesignaleerd?

Student	Succesfactoren
A, B, C	▪ Les krijgen van docenten die een goed overzicht over de leerroute hebben
A, B, C	▪ Kernpunten uit begeleidingsgesprekken voor mij noteren
A, B, C	▪ Concrete feedback op de conceptversies van mijn werkstukken
A, B, C	▪ Verduidelijking van de lessen / opdrachten d.m.v. concrete voorbeelden en visuele ondersteuning (hand-outs, etc.)
A, B, C	▪ Hulp van buitenaf bij het onderscheiden van hoofd en bijzaken; bij het aanbrengen van samenhang en structuur en bij het verbeteren van mijn schrijfstijl (zinsbouw etc.)
A, C	▪ Samen met een docent of een studiemaatje de modules doornemen
A, C	▪ Hulp van docent en studiemaatje bij het afbakenen van de opdrachten
B, C	▪ Zelf een supervisor of coach die bij mij past mogen kiezen

Student	Knelpunten
A, B, C	▪ Niet duidelijk omschreven waaraan opdrachten moeten voldoen
A, B, C	▪ Modules zijn onduidelijk omdat: ze door elkaar heen lopen; slecht aan het rooster te koppelen zijn en de verwijzingen niet overeenkomen
A, C	▪ Moeite met vinden van een geschikte werksetting en casus
A, C	▪ Docenten en studiemaatjes hebben weinig tijd
A	▪ Problemen met inschrijven via studielink aan begin van de opleiding
B	▪ In het 1 ^e jaar was de inhoud van de informatie die ik ontving onvolledig
B	▪ In het 1 ^e jaar kon ik slecht gebruik maken van de software en mediatheek
B	▪ In het 1 ^e jaar was er onduidelijkheid over de hiërarchie in de organisatie
B	▪ In het 1 ^e jaar kwamen de modules, het roosters en de literatuurlijst te laat

- Alle studenten geven aan dat er veel onduidelijkheden zijn met betrekking tot de studieorganisatie en leerstofinhoud. Hierdoor weten zij niet wat er van ze verwacht wordt. Volgens hen geldt dit ook voor hun medestudenten zonder een ASS. Student B zei tijdens het interview dat zij meestal degene was die het initiatief nam om duidelijkheid te krijgen en dat ze regelmatig door haar medestudenten bevraagd werd over wat precies de bedoeling was.
- Volgens student A en C is het ook onduidelijk aan welke eisen de werksetting en casus moeten voldoen. Het heeft hen veel tijd en energie gekost om een geschikte werksetting en casus te vinden. Student A zei tijdens het interview dat ze een paar keer geconfronteerd werd met het feit dat haar werksetting en casus niet geschikt bleken te zijn.
- De studenten hebben vooral behoefte aan begeleiding met betrekking tot het overzicht over de studieorganisatie en leerstofinhoud. Volgens hen kunnen veel studiebelemmeringen voorkomen worden door de context van de studieorganisatie en leerstofinhoud te verduidelijken.

- Wat zijn de succesfactoren in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist met betrekking tot de organisatie, planning en uitvoering van studietaken?
- Welke knelpunten worden hierinesignaleerd?

Student	Succesfactoren
A, B, C	▪ Concrete voorbeelden krijgen van opdrachten die wel en niet goed zijn
A, B, C	▪ Planning van de lessen van te voren via email ontvangen
A, B, C	▪ Stimulatie bij de uitvoering van de studietaken
A, B, C	▪ Aangepast studietempo, aangepaste opdrachten, etc.
A, C	▪ Prioriteiten en planning met anderen bespreken om er zicht op te krijgen
A, C	▪ Mijn studiemaatje heeft mij haar studieplanning als voorbeeld gegeven
A, C	▪ Hulp van anderen bij het: bepalen van prioriteiten; maken van een POP en studieplanning; bepalen wanneer opdrachten goed / af zijn
B	▪ Ik heb mijn eigen methode ontwikkeld om planners te maken

Student	Knelpunten
A	▪ Concentreren tijdens hoorcolleges lukt me amper
A	▪ De praktijkopdrachten kan ik nog niet maken, omdat ik geen geschikte werksetting en casus heb
B	▪ In het 1 ^e jaar ontbrak een overzichtelijke planning van de lessen

- Alle studenten geven aan dat concrete voorbeelden van opdrachten een belangrijke succesfactor is, omdat deze voorbeelden visueel verduidelijken wat er van ze verwacht wordt en hoe de opdrachten uitgevoerd moeten worden. Volgens student C geldt dit ook voor studenten zonder een ASS, want zij vroegen regelmatig aan haar of ze haar praktijkonderzoek naar hen wilde sturen.
- Volgens de studenten is een aangepast studietempo ook een belangrijke succesfactor. Dit geldt ook voor sommige studenten zonder een ASS, want net als student C doen zij ook langer over hun studie.
- Volgens de studenten hangen veel studiebelemmeringen met betrekking tot de organisatie, planning en uitvoering van studietaken, samen met onduidelijkheden in de studieorganisatie en leerstofinhoud. Tijdens het interview met student B vroeg ik: *“Hoe kun je nu een studieplanning maken als je niet weet wat er van je verwacht wordt?”* Haar antwoord op deze vraag was dat zij veel vragen stelde om duidelijkheid hierover te krijgen, omdat ze anders geen studieplanning kon maken. Ze gaf ook aan dat dit problemen opleverde tijdens de communicatie met haar docenten, omdat zij haar vragen niet konden beantwoorden.
Uit het interview met student A kwam naar voren dat ze haar leervraag niet kon verwoorden, omdat ze geen werksetting had. Toen een medestudente aangaf dat een leervraag ook samen kan hangen met een situatie uit het dagelijks leven, kon ze dit wel.

→ Welke suggesties doen studenten met een ASS van de M SEN leerroute Autismespecialist ter verbetering van de begeleiding?

Student	Opmerkingen / suggesties
A, B, C	▪ Het is jammer dat er te weinig begeleidingsuren beschikbaar zijn
A, C	▪ Toekomstige studenten met een ASS een proefles laten volgen
A, C	▪ Vraag door omtrent de geschiktheid van de werksetting, dat kan problemen voorkomen
A, C	▪ Checken of studenten de basis (de driehoek van Lorna Wing etc.) ook echt begrijpen, want dat duurde bij mij extra lang
A, C	▪ Voor een student aan de leerroute begint samen bekijken of de stage / werkplek voldoet en of de casus geschikt is
A, C	▪ De begeleiding niet van een paar docenten afhankelijk maken zoals nu het geval is, maar begeleidingstaken verdelen
B, C	▪ PowerPoint afstemmen op de lessen (geen ppt van oude lessen)
B, C	▪ Niet teveel informatie op de PowerPoint en deze niet voordragen
B, C	▪ Uniformiteit in aanduidingen m.b.t. de modules en het rooster
B, C	▪ Bij iedere module een leeswijzer voegen over waar je wat vindt
B, C	▪ Module gespreksvoering aan begin 2 ^e jaar geven, dan heb je meer tijd hiervoor
B, C	▪ Vraag aan studenten met een ASS hoe modules en roosters verduidelijkt kunnen worden
B, C	▪ Per blok een module maken waarin alle informatie staat die je in dat blok nodig hebt. Nu stond de informatie die je in blok 1 nodig had in verschillende modules en moest ik steeds zoeken naar de juiste info
B, C	▪ Concretiseren aan welke eisen de opdrachten moeten voldoen en niet van studenten met een ASS verwachten dat ze deze eisen vanzelfsprekend uit de roehamptoncriteria af kunnen leiden. Deze criteria geven alleen de punten aan waarop de opdrachten beoordeeld worden, maar zeggen niets over de inhoud van de opdrachten
A	▪ Aangeven dat studenten die weinig (werk)ervaring met autisme hebben, het beste kunnen gaan werken met mensen met een ASS en een verstandelijke beperking
B	▪ Duidelijk aangeven bij wie ik welke informatie kan vinden
B	▪ Een vast aanspreekpunt voor vragen over de studieorganisatie, maar dan moet die persoon wel de antwoorden weten / kunnen achterhalen
B	▪ Literatuurlijst met verplichte literatuur direct na inschrijving ter beschikking stellen, dan kan ik me alvast inlezen
B	▪ Ik vind het jammer dat ik ook veel literatuur moet lezen over jonge kinderen en verstandelijke beperking, terwijl dat mijn doelgroep niet is
B	▪ Aan het begin van de leerroute een jaaroverzicht geven over wat er van je verwacht wordt. Nu kreeg ik de informatie te gefragmenteerd aangeboden waardoor ik het geheel niet meer zag

De studenten hebben een aantal suggesties gedaan ter verbetering van de begeleiding. Zij vinden dat deze suggesties alleen een meerwaarde hebben als er voldoende begeleidingsuren beschikbaar gesteld worden. Uit het interview blijkt duidelijk dat ze goed in de gaten hebben dat hun docenten veel tijd en energie in de begeleiding steken. Volgens de studenten is het beschikbaar stellen van meer begeleidingsuren dan ook één van de eerste noodzakelijke maatregelen die genomen moeten worden.

4.4 Resultaten vragenlijst docenten

→ Wat zijn de succesfactoren in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist met betrekking tot de communicatie?

→ Welke knelpunten worden hierinesignaleerd?

Docent	Succesfactoren
A, B, C, D	▪ Individuele begeleidingsgesprekken in een aparte ruimte
A, B, C, D	▪ Regelmatige frequentie van de gesprekken (minimaal 1 x per maand)
A, B, C, D	▪ Voldoende tijd nemen (minimaal 1 uur per gesprek), tijd wel bewaken
A, B, C, D	▪ Humor en kletstijd inzetten, grenzen stellen, initiatief nemen, rustig tempo
A, B, C, D	▪ Respect, geduld, acceptatie en gelijkwaardigheid
A, B, C, D	▪ Afspraken en vervolgspraken meteen vastleggen en evalueren
A, B, C, D	▪ Feedback student op de begeleiding meenemen naar vervolgsprekken
A, B, C, D	▪ Waakzaam blijven op signalen van student en navragen hoe het gaat
A, B, C, D	▪ Afspreken wat student nodig heeft m.b.t. communicatie
A, B, C, D	▪ Consequente houding, transparant en expliciet zijn
A, B, C, D	▪ Communicatie en communicatievorm aanpassen (email, telefoon)
A, B, C, D	▪ Voldoende rust / pauzemomenten in de bijeenkomsten inbouwen
A, B, C, D	▪ Student met een ASS betrekken in groepsvorming met collega-studenten
A, B, C, D	▪ Student met ASS laten kiezen en eventueel laten veranderen van groepje
A, B, C, D	▪ Zoveel mogelijk vaste groepjes met 'Sleutelfiguren' aanhouden
A, B, C, D	▪ Studenten elkaar laten 'helpen', samenwerken met studiemaatje
A, B, C, D	▪ Duidelijke communicatie over afspraken en verwachtingen over en weer
A, B, C, D	▪ Checken of student met een ASS begrijpt wat er gedaan moet worden

Docent	Knelpunten
A, B, C, D	▪ Er zijn te weinig officiële begeleidingsuren beschikbaar
A, B, C, D	▪ Niet alle studenten met een ASS vragen uit zichzelf hulp of verduidelijking
A, B, C	▪ Door de organisatiestructuur heb je niet altijd goed zicht op de communicatie tussen studenten met een ASS en hun medestudenten
C, D	▪ Niet van alle studenten met een ASS is bekend dat ze een ASS hebben

- Alle docenten geven aan dat duidelijke communicatie over wat er van elkaar verwacht wordt heel belangrijk is. Volgens hen zijn regelmatige individuele begeleidingsgesprekken een goede succesfactor om in te zetten. Er moet dan wel voldoende tijd zijn om goed op elkaar af te kunnen stemmen.
- Docent C en D geven aan dat het belangrijk is te weten welke studenten een ASS hebben. Dan verloopt de communicatie over elkaars verwachtingen soepeler en is er sneller kans op hulp.
- Volgens de docenten zijn respect, geduld, acceptatie en gelijkwaardigheid noodzakelijke basisvoorwaarden voor een goede begeleiding.

- Wat zijn de succesfactoren in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist met betrekking tot het overzicht over de studieorganisatie en leerstofinhoud?
- Welke knelpunten worden hierinesignaleerd?

Docent	Succesfactoren
A, B, C, D	▪ Vaste structuur en vast verloop van de begeleidingsgesprekken
A, B, C, D	▪ Begeleidingsgesprekken samenvatten en afspraken noteren
A, B, C, D	▪ Via email concrete feedback op conceptversies van werkstukken geven
A, B, C, D	▪ Structuur bieden, uitleg opdrachten / modules, leeswijzer bij modules
A, B, C, D	▪ Samen met student strategieën ontwikkelen, bijv. visuele ondersteuning
A, B, C, D	▪ Lessen, opdrachten, etc. samenvatten, aantekeningen maken op het bord
A, B, C, D	▪ Verduidelijking, ordening, hoofd- en bijzaken onderscheiden, etc.
A, B, C	▪ Samen met student module doornemen en uitleggen waar je wat vindt
A, B, C	▪ Verbanden aangeven met eerdere en / of toekomstige lesinhouden
A, B, C	▪ Schema's, formats, roosters maken en samen met student invullen
A, B, C	▪ Kopieën van schema's en formats voor student maken en gelijk meegeven
C, D	▪ Aangepaste leerroute, bijv. coaching i.p.v. supervisie

Docent	Knelpunten
A, B, C, D	▪ Er zijn te weinig officiële begeleidingsuren beschikbaar
A, B, C, D	▪ De modules, opdrachten en organisatorische zaken zijn vaak onduidelijk
A, B, C	▪ Door de organisatiestructuur heb je niet altijd goed zicht of studenten met een ASS voldoende overzicht hebben, de lessen goed kunnen volgen, etc.
D	▪ Ingewikkelde administratieve procedures rondom studie (bijv. studielink)

- Volgens de docenten zijn de modules, opdrachten en organisatorische zaken vaak onduidelijk voor studenten met een ASS. Zij geven aan dat de meeste vragen van studenten met een ASS dan ook hiermee samenhangen en dat studenten zonder een ASS hier ook veel vragen over hebben.
- Docent A, B en C geven ook aan dat ze door de organisatiestructuur niet altijd goed zicht hebben of studenten met een ASS voldoende overzicht hebben over de studieorganisatie en leerstofinhoud. Dit wordt pas duidelijk als studenten met een ASS hulp of verduidelijking vragen. Maar in de praktijk blijkt regelmatig dat niet alle studenten met een ASS dit doen.
- Volgens de docenten hebben studenten met een ASS vooral behoefte aan begeleiding die hen helpt met het krijgen van overzicht over de studieorganisatie en leerstofinhoud. Deze begeleiding helpt hen het gebrek aan overzicht hierover te compenseren, zie ook de zwakke centrale coherentie theorie op p. 10. Volgens de docenten hebben studenten zonder een ASS hier ook wel behoefte aan, maar in mindere mate dan studenten met een ASS.

- Wat zijn de succesfactoren in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist met betrekking tot de organisatie, planning en uitvoering van studietaken?
- Welke knelpunten worden hierinesignaleerd?

Docent	Succesfactoren
A, B, C, D	▪ Aangepast studietempo (langer over de studie doen)
A, B, C, D	▪ Studieplanning samen maken of doornemen en regelmatig bijstellen
A, B, C, D	▪ Prioriteiten stellen, hoeveelheid tijd inschatten, goed agendabeheer
A, B, C, D	▪ Checken of opdracht (studietaak) goed begrepen is
A, B, C, D	▪ Met student meekijken en meedenken
A, B, C, D	▪ Planning van de les van te voren via email ontvangen
C, D	▪ Aangepaste vorm om werkstukken in te leveren, te presenteren, etc.
A	▪ Duidelijke taken / rollen van verschillende docenten
A	▪ Studiecoach coördineert het netwerk rondom de student
B	▪ Duidelijke einddata afspreken zodat de studenten niet ' bezig' blijven
C	▪ Inschatten hoe uitgebreid een opdracht gemaakt moet worden
C	▪ Duidelijke feed – forward geven over hoe iets gedaan moet worden
D	▪ Stimulatie bij uitvoering van studietaken

Docent	Knelpunten
A, B, C, D	▪ Er zijn te weinig officiële begeleidingsuren beschikbaar
A, B, C, D	▪ Er is geen interne studiebegeleiding aanwezig op het gebied van planning, huiswerkbegeleiding, hulp bij uitwerken opdrachten, etc.

- Alle docenten geven aan dat er geen interne studiebegeleiding is met betrekking tot de organisatie, planning en uitvoering van studietaken. Volgens hen is hier veel behoefte aan, maar zijn er te weinig begeleidingsuren beschikbaar om dit te realiseren.
- Volgens de docenten is interne studiebegeleiding een goede oplossing om de studiebelemmeringen met betrekking tot de organisatie, planning en uitvoering van studietaken weg te nemen of te verminderen. Studiebegeleiding helpt studenten met een ASS namelijk hun problemen met de organisatie, planning en uitvoering van studietaken te compenseren, zie ook de theorie van de executieve functies op p. 10.
- Volgens de docenten maken de meeste studenten met een ASS gebruik van een aangepast studietempo, omdat ze vanwege hun ASS meer studiebelemmeringen ervaren dan studenten zonder een ASS.

→ Welke suggesties doen docenten van de M SEN leerroute Autismespecialist ter verbetering van de begeleiding?

Docent	Opmerkingen / suggesties
A, B, C, D	▪ Mogelijkheden onderzoeken om aan huiswerkbegeleiding te doen
A, B, C, D	▪ Studiebegeleiders en externe begeleiding inzetten
A, B, C, D	▪ Scholing voor alle SLB'ers, decanen en andere betrokken begeleiders
A, B, C, D	▪ Werkelijke begeleidingsuren inventariseren en op grond daarvan een redelijk urenpakket voorzien
A, B, C, D	▪ Aanpassen omgeving bijv. ruimtes voor stilte / time-out; studiegids met relevante en duidelijke informatie; verduidelijking in de gebouwen; etc.
A, B, C, D	▪ Collega-docenten die studeren met een functiebeperking in hun takenpakket hebben moeten ook kennis over ASS hebben
A, B, C, D	▪ Eenduidige visie over ASS binnen Fontys OSO en Fontys in het algemeen
A, B, C, D	▪ Het netwerk ASS van Fontys Hogescholen uitbreiden met inbreng van deskundigen van de M SEN leerroute Autismespecialist
A, B, C, D	▪ Docenten van de M SEN leerroute Autismespecialist inzetten of een beroep doen op hun expertise in andere M SEN leerroutes
A, B, C, D	▪ Ervaringen uitwisselen en samenwerken met andere hoger onderwijs instellingen met betrekking tot de organisatie van de begeleiding voor studenten met een ASS
A, B, C	▪ Meer verwerkingstijd (rust) voor studenten en docenten inplannen
A, B, C	▪ Mogelijkheden creëren dat studenten met een ASS met elkaar in contact kunnen komen (uitwisseling, elkaar helpen, samenwerken)
A, C	▪ Buddysysteem ontwikkelen dat rekening houdt met draaglast / kracht, bijvoorbeeld: door het inzetten van studenten van de M SEN leerroute Autismespecialist die daarmee studiepunten kunnen behalen (keuze opdracht)
B, D	▪ Aangepaste opdrachten, toetsvormen (mondeling i.p.v. schriftelijk)
C, D	▪ Studenten met een ASS die zich bekend maken, hebben sneller kans op hulp
A	▪ Onderzoeken of het bestaande protocol Dyslexie, of toekomstig protocol ASS mogelijkheden biedt
A	▪ Verbetering is nodig m.b.t. duidelijke taken / rollen van verschillende docenten en m.b.t. de coördinatie van het netwerk rondom de student
B	▪ De begeleiding splitsen, bijv. leerstofinhoud, planning en studiebegeleiding
D	▪ Een vast aanspreekpunt voor vragen over de studieorganisatie
D	▪ Hulp bij administratieve handelingen, zoals inschrijven via studielink
D	▪ Hulp bij het zoeken naar een stage / werkplek en / of een casus

Volgens de docenten is het beschikbaar stellen van meer begeleidingsuren één van de eerste noodzakelijke maatregelen die genomen moeten worden. Ze geven aan dat ze veel tijd en energie in de begeleiding steken, maar dat zij hierin ook hun grenzen moeten stellen. Een voorbeeld hiervan is dat zij geen studiebegeleiding kunnen geven, omdat ze al zo krap in hun tijd zitten. Eén van de docenten drukt dit wel heel treffend uit door aan te geven dat ze steeds moet puzzelen met de tijd om haar studenten met een ASS goed te kunnen begeleiden.

5 CONCLUSIES EN DISCUSSIE

In dit hoofdstuk worden de onderzoeksvraag en deelvragen beantwoord. Daarna kijk ik terug op de verwachte resultaten van het onderzoek en beschrijf ik de conclusies die hieruit voortkomen. Tot slot worden de overige conclusies en discussiepunten die uit het onderzoek naar voren komen beschreven.

5.1 Beantwoording deelvragen

- *Welke studiebelemmeringen ervaren studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist?*

Uit het semigestructureerde interview met twee studenten met een ASS en uit de enquête die ik ingevuld heb voor een inventariserend onderzoek naar de belemmeringen van studenten met een ASS kwamen de volgende studiebelemmeringen naar voren.

Student	Studiebelemmeringen
A, B, C	▪ Moeite met onderscheiden van hoofd en bijzaken
A, B, C	▪ Moeite met inschatten hoeveel tijd en energie we nodig hebben voor grote onoverzichtelijke taken, zoals werkstukken
A, B, C	▪ Moeite de studie in het leven te integreren (draagkracht / draaglast) en eigen grenzen op tijd aan te voelen
A, B, C	▪ Moeite met het bepalen van prioriteiten
A, B, C	▪ Snel afgeleid zijn, bijvoorbeeld: door flikkerende verlichting of omgevingslawaai
A, B, C	▪ Moeite met schakelen (iets anders tussendoor doen kost veel tijd)
A, B, C	▪ Moeite met op gang komen (aan de studie beginnen)
A, C	▪ Moeite met snel verwerken van informatie
A, C	▪ Moeite met communicatie, bijvoorbeeld: begrijpen wat bedoeld wordt, etc.
A, C	▪ Moeite met het realiseren van de benodigde voorzieningen voor onze studie, bijvoorbeeld: het vinden van een geschikte werksetting en een geschikte casus
A, C	▪ Moeite met begrijpen en vertalen van leerstof naar een POP / casus
A, C	▪ Moeite opdrachten in deeltaken op te splitsen en in een POP en tijdsplanning te verwerken
A, C	▪ Moeite opdrachten op tijd af te krijgen
A, C	▪ Moeite zichzelf bij te sturen
A	▪ Veel problemen met studielink in het 1 ^e jaar
A	▪ Moeite zich te concentreren tijdens hoorcolleges
B	▪ Veel tijd kwijt aan de hoeveelheid literatuur die gelezen moet worden
B	▪ In het 1 ^e jaar slecht gebruik kunnen maken van aanwezige voorzieningen zoals mediatheek en software
B	▪ Als nieuwkomer in het 2 ^e jaar geen aansluiting kunnen vinden in een groep studenten die elkaar al een jaar kennen

- *Welke begeleiding krijgen studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist?*

Uit het semigestructureerde interview en de ingevulde vragenlijsten blijkt dat de begeleiding van studenten met een ASS afgestemd wordt op hun specifieke behoeften. Dit is ook terug te zien in de succesfactoren op p. 18 t/m 20 en 22 t/m 24. Hierin staat namelijk puntsgewijs beschreven welke begeleiding zij krijgen.

- *Wat werkt goed in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist?*
Uit het semigestructureerde interview en de ingevulde vragenlijsten zijn een aantal succesfactoren naar voren gekomen, zie p. 18 t/m 20 en 22 t/m 24. Deze geven aan wat er goed werkt in de begeleiding van deze studenten.
- *Wat ontbreekt er in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist?*
Uit het semigestructureerde interview en de ingevulde vragenlijsten zijn een aantal knelpunten naar voren gekomen, zie p. 18 t/m 20 en 22 t/m 24. Deze knelpunten geven aan wat er ontbreekt in de begeleiding van deze studenten.
- *Welke suggesties doen studenten met een ASS en de docenten van de M SEN leerroute Autismespecialist ter verbetering van de begeleiding?*
Uit het semigestructureerde interview en de ingevulde vragenlijsten zijn veel suggesties naar voren gekomen, zie p. 21 en 25.

5.2 Beantwoording onderzoeksvraag

- *Wat zijn de succesfactoren in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist en welke knelpunten worden hierin gesignaleerd?*
- *Hoe kan deze begeleiding verbeterd worden?*
Dankzij de medewerking van studenten met een ASS en hun docenten heb ik de deelvragen en onderzoeksvraag kunnen beantwoorden. Zie de succesfactoren, knelpunten en suggesties op p. 18 t/m 25.

5.3 Conclusies met betrekking tot de verwachte resultaten

- *De docenten van de M SEN leerroute Autismespecialist (en ikzelf) krijgen een realistischer beeld van de succesfactoren en knelpunten in de begeleiding van hun studenten met een ASS en kunnen op basis daarvan verbeteringen aanbrengen.*
In het begin van het onderzoek had ik veel moeite de knelpunten in de begeleiding te accepteren en erover te communiceren met mijn docenten. Door het uitvoeren van dit onderzoek heb ik geleerd ze toch te accepteren en bespreekbaar te maken. Hierdoor heb ik een realistischer beeld van de begeleiding gekregen. Dit beeld heb ik doorgegeven aan de docenten door hen concrete aanbevelingen te doen ter verbetering van de begeleiding.
- *Met behulp van de resultaten uit het onderzoek kan ik als autismespecialist en ervaringsdeskundige docenten van de M SEN leerroute Autismespecialist concrete aanbevelingen doen om de begeleiding van hun studenten met een ASS te verbeteren. Zie ook het doel van het onderzoek op p. 7.*
De uitvoering van het onderzoek heeft ertoe geleid dat ik als autismespecialist en ervaringsdeskundige gegevens verzameld heb die betrouwbaar en valide zijn. De onderzoeksresultaten die hieruit voortkomen geven duidelijk aan wat de succesfactoren zijn in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist en welke knelpunten hierin gesignaleerd worden, zie p. 18 t/m 20 en 22 t/m 24. Deze onderzoeksresultaten geven ook aan hoe deze begeleiding verbeterd kan worden, zie suggesties op p. 21 en 25. Op basis hiervan kan ik dus concrete aanbevelingen doen aan: docenten; studenten met een ASS; en aan overige medewerkers van Fontys OSO die betrokken zijn bij de begeleiding van studenten met een ASS.

- *De organisatie van het huidige onderwijs is niet afgestemd op de specifieke cognitieve stijl van studenten met een ASS, zie theorie p. 10.*
 Studenten met een ASS hebben een andere cognitieve leerstijl dan studenten zonder een ASS, met als gevolg dat ze moeite hebben het huidige onderwijs te kunnen volgen. De onderzoeksresultaten op p. 18 t/m 25 en de resultaten uit de probleeminventarisatie van Jan Schrurs op p. 11, geven aan dat dit niets te maken heeft met de inhoud van het onderwijs, maar wel met de manier waarop het onderwijs georganiseerd is. Zo is de context hiervan vaak onduidelijk voor studenten met een ASS. In het onderstaande citaat pleit een Nederlandse psychologiestudent met een ASS dan ook voor verduidelijking van deze context. *“Darius talks about the importance of context in learning for people on the autistic spectrum, a feature often missing in university instruction and argues strongly for the importance of diversity (another contextual component) within the university.” (Prince – Hughes, 2002, p. 9).* Inzicht krijgen in de samenhang van datgene wat je leert; deze kennis in de praktijk toepassen en op jezelf en je werk reflecteren kunnen alleen als je een context hebt die bij je past. Bijvoorbeeld: Student A was niet in staat haar leervraag te verwoorden, omdat ze geen werksetting had. Toen een medestudente aangaf dat een leervraag ook kan samenhangen met een situatie uit het dagelijks leven, kon ze dit wel. Naast onduidelijkheden in de context, ervaren studenten met een ASS ook zintuiglijk geweld in hun onderwijsomgeving. Bijvoorbeeld: flikkerende verlichting; omgevingslawaaï; weinig frisse lucht; etc.. Hierdoor heeft student A veel moeite zich te concentreren tijdens hoorcolleges en zijn student A, B en C snel afgeleid.
- *Zonder duidelijke communicatie over wat er van elkaar verwacht wordt, is er geen goede begeleiding mogelijk.*
 Uit de bespreking van de onderzoeksresultaten op p. 18 en 22 blijkt dat dit voor de docenten en de studenten met en zonder een ASS geldt. Daarbij geven de studenten met een ASS expliciet aan dat de duidelijkheid over hun ‘anders zijn’ ertoe geleid heeft dat ze geaccepteerd worden zoals ze zijn.
- *De meeste knelpunten in de begeleiding van studenten met een ASS hangen samen met onduidelijkheden in de studieorganisatie en leerstofinhoud.*
 Volgens studenten met een ASS en hun docenten is er vooral behoefte aan begeleiding die hen helpt met het krijgen van overzicht over de studieorganisatie en leerstofinhoud. Zie bespreking van de onderzoeksresultaten op p. 19 en 23.
- *Er is geen interne studiebegeleiding voor studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist, terwijl hier wel behoefte aan is.*
 Uit de bespreking van de onderzoeksresultaten op p. 24 blijkt dat studiebegeleiding een belangrijke succesfactor kan zijn in de begeleiding van studenten met een ASS.
- *Succesfactoren en knelpunten in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist, hangen samen met succesfactoren en knelpunten in de voorzieningen voor studenten met een ASS en de docenten van de M SEN leerroute Autismespecialist.*
 Uit de bespreking van de onderzoeksresultaten op p. 24 en uit de bespreking van de suggesties op p. 25, blijkt dat de docenten geen studiebegeleiding kunnen geven, omdat er te weinig begeleidingsuren beschikbaar zijn. Volgens hen is het beschikbaar stellen van meer begeleidingsuren dan ook één van de eerste noodzakelijke maatregelen die genomen moeten worden. Uit de suggesties van de studenten met een ASS op p. 21 blijkt dit ook.

5.4 Overige Conclusies

- *Het onderzoeksrapport van Wim Stinkens: Baken en boei?! Studenten op zoek naar ondersteuning (2010) en dit onderzoeksrapport vullen elkaar aan.*
In het onderzoeksrapport van Wim Stinkens (2010) staan de ondersteuningsbehoeften van bachelorstudenten met en zonder de diagnose ASS centraal. In dit onderzoeksrapport staan de succesfactoren en knelpunten in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist centraal. Als ik deze twee onderzoeksrapporten met elkaar vergelijk, dan zie ik dat de ondersteuningsbehoeften uit het onderzoeksrapport van Wim Stinkens (2010) en de succesfactoren en knelpunten uit dit onderzoeksrapport elkaar aanvullen. Bijvoorbeeld: Les krijgen van docenten die een goed overzicht over de leerroute hebben is een succesfactor, omdat deze aansluit bij de behoefte van studenten met een ASS aan structuur en overzicht.
- *Mensen die belangstelling hebben voor studeren met een ASS in de HBO volwassen educatie, zoals: Banaba (Vlaanderen, Plantijn Hogeschool) of M SEN, kunnen met behulp van dit onderzoeksrapport hun kennis vergroten.*
De meeste onderzoeksrapporten over begeleiding van studenten met een ASS in het hoger onderwijs gaan over studenten met een ASS van universiteiten en / of bacheloropleidingen. Dit onderzoeksrapport gaat juist over begeleiding van studenten met een ASS die een HBO – M SEN leerroute volgen. Het is in eerste instantie bedoeld voor studenten met een ASS en docenten van de M SEN leerroute Autismespecialist. Zij zijn immers de direct betrokkenen. Daarnaast kan dit onderzoeksrapport ook een meerwaarde zijn voor iedereen die op de één of andere manier betrokken is bij de begeleiding van studenten met een ASS in de HBO volwassen educatie. Bijvoorbeeld: docenten van andere M SEN leerroutes binnen Fontys OSO, medestudenten en partners van studenten met een ASS in de volwassen educatie, etc..
- De begeleiding van studenten met een functiebeperking tijdens M SEN leerroutes binnen Fontys OSO, kan alleen verbeterd worden door succesfactoren te behouden en knelpunten op te lossen. Hiervoor is wel blijvende overheidsondersteuning nodig. Uit de brief van drs. R.A. Boerman (directeur Fontys OSO) over het wetsvoorstel 'Verhoging collegegeld Langstudeerders' (zie bijlage 4 op p. 51), blijkt namelijk dat de succesfactor een aangepast studietempo dreigt weg te vallen, omdat alle studenten die een tweejarige M SEN leerroute volgen hun recht op extra studietijd verliezen. Als deze succesfactor daadwerkelijk wegvalt, ontstaat er automatisch een nieuw knelpunt in de begeleiding van studenten met een functiebeperking tijdens deze leerroutes.

5.5 Discussiepunten

- Door het doen van dit onderzoek ben ik anders tegen de verklaringstheorieën over de cognitieve stijlen aan gaan kijken. Volgens mij hebben mensen met een ASS geen tekorten in de TOM, de CC en de EF. Vanwege hun neurobiologisch anders zijn functioneren deze cognitieve stijlen op een andere manier dan bij mensen zonder een ASS. Maar omdat dit niet herkend en erkend wordt door mensen zonder een ASS die zich dit niet voor kunnen stellen, spreken zij van tekorten hierin. Voorbeeld 1: Uit de bespreking van de resultaten op p. 18, blijkt dat studenten met een ASS wel in staat zijn adequaat gedrag te vertonen tijdens het contact met docenten en medestudenten (TOM). Voorbeeld 2: Uit de suggesties voor vervolgonderzoek op p. 30, blijkt dat ik als student met een ASS wel in staat ben in een breder perspectief te denken en overeenkomsten in dingen te zien (CC). Voorbeeld 3: Uit de suggesties ter verbetering van de begeleiding op p. 21, blijkt dat studenten met een ASS wel voldoende verbeelding hebben (EF).
- Uit het interview met student B kwam een interessante vraag naar voren, namelijk: Waarom moeten studenten met een functiebeperking een officiële diagnose hebben om aanspraak te kunnen maken op aanpassingen? Bijvoorbeeld: Toen bij student B de diagnose ASS nog niet officieel gesteld was, kostte het haar heel veel moeite de docenten ervan te overtuigen dat het haar echt niet lukte als nieuwkomer aansluiting te vinden in een werkgroepje met critical friends die elkaar al een jaar kenden.

6 AANBEVELINGEN

Naar aanleiding van de conclusies en discussiepunten uit het vorige hoofdstuk, doe ik in dit hoofdstuk aanbevelingen en suggesties voor vervolgonderzoek.

Het doel van het onderzoek is concrete aanbevelingen doen aan docenten van de M SEN leerroute Autismespecialist om de begeleiding van hun studenten met een ASS te verbeteren. Na uitvoering van dit onderzoek blijkt dat ik ook concrete aanbevelingen kan doen aan studenten met een ASS van deze leerroute en aan overige medewerkers van Fontys OSO die betrokken zijn bij de organisatie van de begeleiding voor studenten met een ASS. Deze aanbevelingen komen voort uit de onderzoeksresultaten, daarom gebruik ik dezelfde contexten hiervoor, namelijk: communicatie; overzicht studieorganisatie en leerstofinhoud; organisatie, planning en uitvoering studietaken.

6.1 Aanbevelingen aan docenten

Communicatie

- Intakegesprekken voeren met studenten die aangeven dat ze een ASS hebben, om te achterhalen welke vragen ze hebben, welke aanpassingen ze nodig hebben, etc..

Overzicht studieorganisatie en leerstofinhoud

- De informatieoverdracht over meer lesbijeenvakken verdelen, dan hebben studenten met een ASS meer tijd deze informatie te verwerken.
- Informatiebijeenvakken of kennismakingslessen organiseren voor toekomstige studenten, zodat ze een realistischer beeld krijgen van de M SEN leerroute Autismespecialist. Vraag ook (oud)studenten met en zonder een ASS over hun studie – ervaringen te vertellen, vragen te beantwoorden, etc..
- Contextverduidelijking van de studieorganisatie en leerstofinhoud. De suggesties van student B op p. 21 geven aan welke verduidelijking nodig is en hoe deze gerealiseerd kan worden. De suggesties van de docenten op p. 25 geven aan welke verbeteringen nodig zijn met betrekking tot de organisatie van de begeleiding voor studenten met een ASS.
- Een vergelijkbaar onderzoek doen naar succesfactoren en knelpunten in de begeleiding van studenten zonder een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist. Uit de bespreking van de onderzoeksresultaten op p. 19, 20 en 22 blijkt namelijk dat sommige succesfactoren en knelpunten in de begeleiding van studenten met een ASS ook gelden voor studenten zonder een ASS.

Organisatie, planning en uitvoering studietaken

- Studieloopbaanbegeleiders en studiebegeleiding voor studenten met een ASS.
- Advies geven, doorvragen, context verduidelijken, alternatieven bieden bij het vinden van een geschikte werksetting en / of casus, zodat studenten met een ASS niet te lang blijven zoeken.
- Een buddysysteem ontwikkelen waarmee studenten met en zonder een ASS met elkaar in contact kunnen komen, elkaar kunnen helpen, etc.. Vraag ook oud – studenten met en zonder een ASS, of ze hieraan mee willen werken.
- Literatuurlijst met verplichte literatuur direct na inschrijving ter beschikking stellen, zodat studenten alvast kunnen beginnen met het lezen hiervan.
- Module gespreksvoering aan het begin van het tweede studiejaar geven, dan hebben studenten het nog niet zo druk met de rest van de opdrachten.

6.2 Aanbevelingen aan studenten met een ASS

Communicatie

- Bij de opleidingscoördinator van de M SEN leerroute Autismespecialist aangeven dat je een ASS hebt en welke aanpassingen je nodig hebt. Ook is het belangrijk duidelijkheid hierover te geven aan je docenten en medestudenten.
- Duidelijke afspraken maken met de contactpersoon van je werksetting / casus over wanneer je wat van elkaar kunt verwachten. Bijvoorbeeld: wanneer je kunt beginnen; welke casus je krijgt; etc.. Als je geen reactie krijgt of steeds moet vragen om duidelijkheid, kun je beter op zoek gaan naar een andere werksetting / casus.

Overzicht studieorganisatie en leerstofinhoud

- Goed uitzoeken wat de M SEN leerroute Autismespecialist inhoudt, hoe groot de studiebelasting is, aan welke eisen je werksetting en casus moeten voldoen, welke aanpassingen en voorzieningen er zijn voor studenten met een ASS, etc.. Een informatiebijeenkomst over studeren bij Fontys OSO en een intakegesprek met de opleidingscoördinator van de M SEN leerroute Autismespecialist hebben mij concrete informatie hierover opgeleverd.
- In verband met het wetsvoorstel 'Verhoging collegegeld Langstudeerders' heb ik de brief van drs. R.A. Boerman (directeur Fontys OSO) over dit onderwerp opgenomen in bijlage 4 op p. 51. Bespreek deze brief met je opleidingscoördinator.

Organisatie, planning en uitvoering studietaken

- Samen met een studiemaatje studeren en / of hulp van buitenaf inschakelen.
- Vraag om verduidelijking en concrete voorbeelden van opdrachten, studieplanning, etc.. aan je docenten of medestudenten, of zoek deze op in de mediatheek.

6.3 Aanbevelingen aan overige medewerkers van Fontys OSO

- Onderzoek doen naar succesfactoren en knelpunten in de voorzieningen voor studenten met een ASS en de docenten van de M SEN leerroute Autismespecialist, met als doel het verbeteren van deze voorzieningen. Uit de suggesties van de docenten en de bespreking daarvan op p. 25, blijkt namelijk dat de voorzieningen waarvan zij gebruik kunnen maken niet toereikend zijn om hun studenten met een ASS goed te kunnen begeleiden. Ze geven daarbij ook aan welke voorzieningen zij nodig hebben en hoe deze gerealiseerd kunnen worden.
- Kennisuitwisseling en samenwerking tussen Fontys OSO en Fontys in het algemeen stimuleren om te leren van elkaars ervaringen met betrekking tot de organisatie van de begeleiding voor studenten met een ASS. Daarbij is het ook belangrijk te onderzoeken welke mogelijkheden een toekomstig protocol ASS in het Hoger onderwijs kan bieden om de organisatie hiervan te verbeteren. Uit de suggesties van de docenten op p. 25 blijkt namelijk dat er behoefte is aan een eenduidige visie over ASS binnen Fontys OSO en Fontys in het algemeen.
- Kennisuitwisseling en samenwerking tussen de verschillende leerroutes binnen Fontys OSO stimuleren om te leren van elkaars ervaringen met betrekking tot de organisatie van de begeleiding voor studenten met een functiebeperking.
- Voorzieningen aanpassen door bijvoorbeeld: in de studiegids van Fontys OSO standaard een aanmeldingsformulier voor studenten met een functiebeperking op te nemen waarmee ze makkelijk een afspraak (voor een intakegesprek) kunnen maken met hun opleidingscoördinator; stilte- en verlichtingsruimtes realiseren; flikkerende verlichting vervangen; lokalen regelmatig luchten; verduidelijking in de gebouwen; etc..

6.4 Suggesties vervolgonderzoek(en)

- Toevallig bestaat mijn onderzoeksgroep alleen uit vrouwelijke studenten die op latere leeftijd de diagnose ASS gekregen hebben. Ik vraag me af welke invloed dit heeft op de onderzoeksresultaten. Daarom stel ik voor in de toekomst onderzoek te doen naar:
 - succesfactoren en knelpunten in de begeleiding van mannelijke studenten met een ASS (die deze diagnose op latere leeftijd gekregen hebben) tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist
 - succesfactoren en knelpunten in de begeleiding van mannelijke en vrouwelijke studenten met een ASS (die deze diagnose op jonge leeftijd gekregen hebben) tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist
- Binnen andere M SEN leerroutes van Fontys OSO onderzoek doen naar succesfactoren en knelpunten in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroutes, met als doel het verbeteren van deze begeleiding.
- Onderzoek doen naar succesfactoren en knelpunten in de onderwijsomgeving van studenten met een ASS en hoe deze omgeving aangepast kan worden. Uit de theorie over waarneming en zintuiglijke ervaringen bij studenten met een ASS op p. 9 en uit de conclusie op p. 28, blijkt dat studenten met een ASS zintuiglijk geweld ervaren in hun onderwijsomgeving. Dit kan leiden tot problemen in:
 - de communicatie
 - het overzicht over studieorganisatie en leerstofinhoud
 - de organisatie, planning en uitvoering van studietaken
- Naast studenten met een ASS zijn er ook studenten met andere functiebeperkingen die als gevolg daarvan studiebelemmeringen ervaren. Om inclusief onderwijs te kunnen bereiken lijkt het mij logisch dat Fontys OSO zicht moeten hebben op de begeleiding voor al haar studenten met bijzondere onderwijsbehoeften. Mijn voorstel is binnen alle leerroutes van Fontys OSO een breed onderzoek te doen naar:
 - het aantal studenten met een functiebeperking
 - de verschillende soorten functiebeperkingen
 - de studiebelemmeringen die zij ervaren
 - de begeleiding die zij krijgen
 - succesfactoren en knelpunten in de begeleiding van studenten met een functiebeperking tijdens de M SEN leerroutes
 - suggesties die studenten met een functiebeperking en docenten van de M SEN leerroutes aangeven ter verbetering van de begeleiding
- Ik vind ook dat inclusief onderwijs vanuit een breder perspectief bekeken moet worden. Hoe kan Fontys OSO inclusief onderwijs bieden aan studenten met een functiebeperking, als ze niet weet of studenten met een functiebeperking en de docenten die hen begeleiden de juiste voorzieningen krijgen? Daarom stel ik voor binnen alle leerroutes van Fontys OSO een breed onderzoek te doen naar:
 - succesfactoren en knelpunten in de voorzieningen voor studenten met een functiebeperking en de docenten van de M SEN leerroutes binnen Fontys OSO, met als doel het verbeteren van deze voorzieningen

7 EVALUATIE EN REFLECTIE OP HET AFSTUDEERONDERZOEK

In de zoektocht naar succesfactoren en knelpunten in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist, ervoer ik ook succesfactoren en knelpunten in mijn persoonlijke en professionele ontwikkeling. Nu ik hierop terug kijk zie ik dat ik de leerdoelen uit de casestudy van het eerste jaar getransfereerd heb naar dit afstudeeronderzoek. Hoe ik dit gedaan heb, beschrijf ik door de succesfactoren en knelpunten te benoemen, te evalueren en suggesties ter verbetering te geven.

Leerdoelen met betrekking tot het doen van praktijkgericht onderzoek

- Ik wil leren de essentie van mijn werkzaamheden te overzien, zodat ik deze kan structureren en verduidelijken.
- Ik wil leren de werkzame oplossingsstrategieën te transfereren naar toekomstige werksituaties.

Succesfactoren

- Ik heb veel hulp gekregen van de onderzoeksgroep(en), bijv. extra informatie, een DVD van het interview, concrete feedback, etc..
- Alle vragenlijsten zijn concreet en op tijd ingevuld en teruggestuurd.
- Critical friends met en zonder een ASS en de onderzoeksgroep(en) hebben mij concrete feedback op het interview en de vragenlijst gegeven.
- Ik heb de knelpunten in de onderzoeksinstrumenten deels kunnen ondervangen door de onderzoeksresultaten te laten controleren door een docent uit de onderzoeksgroep en haar feedback mee te nemen in mijn controle hiervan.
- Dankzij de opnames van het interview en de geretourneerde vragenlijsten kon ik veel gegevens verzamelen en de resultaten daarvan achteraf controleren.

Knelpunten

- Ik had het onderzoek onvoldoende afgebakend en daardoor had ik onvoldoende overzicht over wat ik precies wilde weten.
- In het interview en de vragenlijsten is geen vraag opgenomen over de zintuiglijke ervaringen en waarneming bij studenten met een ASS en hoe daarmee rekening gehouden wordt in de begeleiding.
- De vragenlijst bestaat uit te veel onderwerpen en uit teveel open vragen.
- Sommige vragen uit de vragenlijst zijn niet concreet genoeg geformuleerd.
- De vragenlijst is eigenlijk geen vragenlijst, maar een schriftelijk semigestructureerd interview. Ik heb deze twee onderzoeksinstrumenten met elkaar verward.
- De toelichting die ik meegestuurd heb, is eigenlijk geen toelichting maar eerder een vragenlijst met gesloten vragen en een paar open vragen. Het gevolg hiervan was onduidelijkheid over welke vragenlijst er ingevuld moest worden.

Evaluatie succesfactoren en knelpunten.

Door het doen van dit praktijkonderzoek werd ik vaak geconfronteerd met mijn onzekerheid. Ik had weinig kennis en ervaring met procesevaluaties en de varianten daarvan, dus de meeste onderdelen waren nieuw voor mij. Zo had ik veel moeite de onderzoeksvraag en deelvragen duidelijk te formuleren, omdat ik niet precies wist wat ik wilde onderzoeken. Daardoor werden het interview, de vragenlijst en toelichting te lang en onduidelijk. Daarnaast ben ik ook vergeten te vragen naar de zintuiglijke ervaringen en waarneming bij studenten met een ASS en hoe daarmee rekening gehouden wordt. Na overleg met mijn afstudeerbegeleidster heb ik besloten de onderzoeksinstrumenten toch te gebruiken, de knelpunten hierin te evalueren en te verbeteren.

Tijdens de verwerking van de gegevens twijfelde ik of ik de opvattingen van de onderzoeksgroep(en) goed had weergegeven. Daarom heb ik een docent uit deze groep gevraagd ze te controleren en met behulp van haar feedback, de opnames van het interview en de geretourneerde vragenlijsten heb ik ze zelf ook nog gecontroleerd.

Suggesties ter verbetering.

- De onderzoeksvraag meer specificeren, bijvoorbeeld: Wat zijn de succesfactoren in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist met betrekking tot de communicatie en welke knelpunten worden hierin gesignaleerd? Hoe kan deze begeleiding verbeterd worden?
- (Door)vragen naar de zintuiglijke ervaringen en waarneming van studenten met een ASS en hoe daarmee rekening gehouden wordt in de begeleiding.
- Geen aparte toelichting meesturen, maar in plaats daarvan het interview en de vragenlijst verduidelijken en inkorten, bijvoorbeeld: één context bevragen.
- Een critical friend vragen te controleren of de onderzoeksvraag, de deelvragen, het interview en de vragenlijst voldoende afgebakend en concreet genoeg zijn.
- Als er een 'member check' (controle van de verwerkte gegevens) nodig is, deze meteen inzetten nadat de gegevens verwerkt zijn, om te voorkomen dat er een te lange tijd zit tussen de afname van het interview / vragenlijst en de 'member check'.
- Van te voren met de onderzoeksgroep(en) overleggen of ik haar ook mag benaderen voor een eventuele 'member check'. (Harinck, 2009).

Leerdoelen met betrekking tot mijn rol van onafhankelijk praktijkonderzoeker

- Ik wil leren mijn rol van student met een ASS te onderscheiden van mijn rol als onafhankelijk praktijkonderzoeker.
- Ik wil leren de werkzame oplossingsstrategieën te transfereren naar toekomstige werksituaties.

Succesfactoren

- Tijdens het afnemen van het interview kon ik vanuit mijn eigen ervaringen als studente met een ASS concrete vragen stellen, doorvragen en mijn eigen opvattingen vergelijken met de opvattingen van de geïnterviewden.
- Dankzij mijn rol van onafhankelijk praktijkonderzoeker heb ik een realistischer beeld gekregen van de succesfactoren en knelpunten in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist.
- De enquête die ik vanuit mijn ervaringen als studente met een ASS ingevuld heb, heeft me geholpen de knelpunten in de begeleiding te accepteren.

Knelpunten

- Tijdens het afnemen van het interview had ik moeite met het snel wisselen van de verschillende rollen die daarbij horen, namelijk: de rol van vragensteller; de rol van regisseur en de rol van gastvrouw. (Harinck 2009).
- Tijdens het afnemen van het interview kon ik de rol van regisseur niet goed vervullen, omdat ik deze niet goed voorbereid had.
- Ik had moeite mijn rol van onafhankelijk praktijkonderzoeker te onderscheiden van mijn rol als primair betrokkene student met een ASS. (Harinck 2009).
- Ik had moeite mijn rol van onafhankelijk praktijkonderzoeker te bepalen ten opzichte van de docenten, omdat ik me teveel met hen verbonden voelde. (Harinck 2009).
- Ik had moeite de knelpunten in de begeleiding te accepteren en erover te communiceren met mijn docenten, omdat ik hun goede bedoelingen belangrijker vond dan mijn eigen ervaringen. (Harinck 2009).

Evaluatie succesfactoren en knelpunten.

Dankzij de DVD opname van het interview die ik van één van de geïnterviewden gekregen heb, kon ik letterlijk terugkijken op mijn rol van onafhankelijk praktijkonderzoeker. Tijdens het afnemen van het interview had ik drie rollen, namelijk: vragensteller, regisseur en gastvrouw. (Harinck 2009). De rollen van vragensteller en gastvrouw had ik goed voorbereid en daarom kon ik deze goed vervullen. De rol van regisseur had ik niet goed voorbereid en daarom kon ik deze niet goed vervullen. Ik miste namelijk het overzicht over de hoofd en bijzaken, waardoor ik me teveel op de details richtte. Daarnaast wist ik ook niet goed wanneer ik van de ene rol naar de andere rol moest switchen. Dit bracht onzekerheid met zich mee en daardoor viel ik regelmatig terug in mijn rol van student met een ASS. Het gevolg hiervan was dat het interview veranderde in een informeel gesprek, waarin twee studenten met een ASS hun studie-ervaringen uitwisselden. Ondanks deze knelpunten in mijn rol van onafhankelijk praktijkonderzoeker, ben ik toch tevreden met het resultaat want dankzij deze uitwisseling ben ik wel kritischer naar mijn eigen studie-ervaringen gaan kijken. Nu ik terugkijk op mijn rol van onafhankelijk praktijkonderzoeker ten opzichte van de docenten, concludeer ik dat ik teveel betrokken was bij het onderzoeksonderwerp en deze onderzoeksgroep. Hierdoor kostte het me heel veel moeite objectief te blijven. Dit dilemma heb ik opgelost door een enquête in te vullen voor een inventariserend onderzoek naar studiebelemmeringen van studenten met een ASS binnen de Fontys Hogescholen. Om deze enquête goed in te kunnen vullen, moest ik eerlijk naar mijn studiebelemmeringen en begeleiding kijken en dat heeft me goed geholpen de knelpunten in de begeleiding van studenten met een ASS te accepteren en bespreekbaar te maken.

Suggesties ter verbetering.

- De rol van regisseur voorbereiden met behulp van ondersteuningkaarten, om hoofd en bijzaken te onderscheiden.
- Een oefeninterview houden om snel te leren wisselen van de verschillende rollen.
- Het oefeninterview filmen en deze opnamen met mijn supervisor / coach bespreken.
- Mijn veronderstellingen, verwachtingen, etc. opschrijven en bespreken met mijn critical friends en supervisor / coach.
- Mijn veronderstellingen en verwachtingen zoveel mogelijk loslaten door: minder impulsief te reageren; te luisteren naar wat iemand echt bedoeld; te checken of ik de ander goed begrepen heb, etc..
- De knelpunten in mijn rol van onafhankelijk praktijkonderzoeker eerder signaleren, zodat ik ze kan bespreken met mijn critical friends, en supervisor / coach.

Dit praktijkonderzoek heeft me veel nieuwe inzichten opgeleverd, ten gunste van mijn persoonlijke en professionele ontwikkeling.

Dankzij het contact met de studenten met een ASS, heb ik veel over ASS en nog meer over mezelf geleerd. Door de herkenning die ik bij hen gevonden heb, kan ik mijn gedachten, gevoelens en ervaringen eindelijk verwoorden en erover communiceren. Dankzij het contact met de docenten heb ik geleerd dat niet alleen studenten met een ASS 'kwetsbare' studenten zijn, maar dat hun docenten in relatie met hen ook 'kwetsbaar' zijn. *"Hoge verwachtingen aanhouden als het moeizaam gaat, vertrouwen blijven houden, blijven zoeken naar de goede pasvormen en blijven uitdagen, dat is pedagogisch hogeschoolwerk."* (Stevens, 1997, p. 24). Door het respect, het geduld, de acceptatie, de gelijkwaardigheid, etc. die ik bij hen gevonden heb, kan ik de sorry dat ik besta gevoelens uit het verleden accepteren, erover communiceren en transformeren naar een persoonlijke en professionele identiteit.

8 NAWOORD

Het onderzoeksrapport is eindelijk af en ik ben zeer tevreden met het resultaat, maar nog meer over de ontwikkeling die ik doorgemaakt heb.

De M SEN leerroute Autismespecialist heeft me veel praktische –, theoretische – en ervaringskennis opgeleverd. Zie p. 6 voor de beschrijving van deze leerroute. Tijdens het behandelen van de verschillende modules kwam steeds de Plan – Do – Check – Act cyclus terug. Hierin ligt de nadruk vooral op het toepassen van wat je leert. Volgens Haaren (2011) werkt deze cyclus als volgt: Je maakt een plan; dat voer je uit; je controleert of het heeft gewerkt en je verwerkt je inzichten in je nieuwe plannen. Zo kun je de benodigde veranderingen beter signaleren en sturen. Hieronder volgt een korte terugblik op de belangrijkste veranderingen in mijn ontwikkeling tijdens het eerste en tweede jaar van deze leerroute.

1. De casestudy heeft me uitgedaagd door de bril van mijn casus kritisch naar mezelf als persoon en als professional te kijken. De KRO⁸ opdrachten hebben me uitgedaagd me bewust te worden van mijn handelen en hierop te reflecteren. Hierdoor veranderde mijn visie met betrekking tot de omgang met mensen met een ASS (en mijzelf) en ging ik mijn handelen en benadering steeds meer aanpassen. Doordat ik kritischer naar mezelf ging kijken, werd het voor mijn medestudenten en mijzelf ook gemakkelijker feedback te geven en te ontvangen.
2. Het opzetten en uitvoeren van een praktijkonderzoek in een context en studietempo die bij mij passen, hebben me geholpen mijn persoonlijke en professionele identiteit verder te ontwikkelen. Tijdens dit proces probeerde ik steeds het studietempo van mijn critical friends bij te houden, maar daardoor belemmerde ik juist mijn ontwikkeling. Tijdens de supervisie belemmerde ik mijn ontwikkeling ook, omdat ik veel te krampachtig bezig was aan de eisen van de module te voldoen. Daarom heb ik, in overleg met mijn supervisor en leerroutecoördinator, ervoor gekozen de supervisie om te zetten in een coachingstraject. In het begin had ik hier veel moeite mee, omdat ik van mezelf vond dat ik gefaald had. Maar dankzij de coachingsgesprekken heb ik geleerd de kwaliteit van mijn cognitieve vermogens en ontwikkeling te beoordelen op basis van mijn leerproces en minder nadruk te leggen op het tempo en de resultaten hiervan. In het kader van de module “gespreksvoering en psycho-educatie” heb ik geoefend met de gespreksvaardigheden uit het schema van de basiscommunicatie en de Roos van Leary. Dankzij deze module heb ik letterlijk ervaren dat ik veel meer bekwaamheden heb dan ik dacht, ik herkende ze alleen niet. Ik ben de uitdaging aangegaan deze (onbewuste) bekwaamheden te leren kennen en bewust in te zetten. Dit heb ik gedaan door een SVIB⁹ traject en een coachingstraject te volgen, maar vooral door optimaal gebruik te maken van de begeleidingsmogelijkheden voor studenten met een ASS.

Mijn conclusie is dat ik dankzij het volgen van de M SEN leerroute Autismespecialist een bredere visie heb kunnen ontwikkelen en integreren in mijn persoonlijke en professionele identiteit. Kortom het volgen van deze leerroute heeft voor mij als professional, maar vooral als mens een duidelijke meerwaarde opgeleverd. Deze meerwaarde hoop ik door te kunnen geven aan alle mensen met een ASS, waarmee ik als persoon en als professional in contact kom.

⁸ Kennis, Reflectie en overige opdrachten.

⁹ School Video Interactie Begeleiding.

LITERATUURVERWIJZING EN BRONVERMELDING

- Ackermans, K., Pagée, J. van, Schloen, N. (2010). *Studeren met autisme binnen Fontys Hogescholen: Een inventariserend onderzoek*. Eindhoven: Studentendecanaat Fontys Hogescholen.
- Beretty, T., Gravesteijn, J., e.a. (2009). Beleidsgerichte studies Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek. *Studeren met een functiebeperking: Resultaten van een onderzoek onder eerstejaarsstudenten (nummer 134)*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Bogdashina, O. (2004). *Waarneming en zintuiglijke ervaringen bij mensen met Autisme en Aspergesyndroom: Verschillende ervaringen, verschillende werelden*. Antwerpen – Apeldoorn: Garant.
- Boon, C. den, Geeraerts, D., e.a. (2005). *Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal*. Utrecht / Antwerpen: Van Dale Lexicografie.
- Breetvelt, I. (2005). *Evaluatie begeleidingsproject autistische studenten*. Amsterdam: SCO – Kohnstamm Instituut.
- Commissie Dijsselbloem. (2008). *Eindrapport: Tijd voor onderwijs*. Tweede Kamer, vergaderjaar 2007 – 2008, 31 007, nummer 6. Den Haag: SDU Uitgevers, (kamerstuk 113842).
- Delfos, M.F. (2006). *Een vreemde wereld. Over autisme, het syndroom van Asperger en PDD-NOS. Voor ouders, partners, hulpverleners en de mensen zelf*. Amsterdam: Uitgeverij SWP, zesde druk.
- Fontys OSO in samenwerking met Fontys Hogescholen Grafische Producties en Oetelaar, D. van den. (2010). *Studiegids 2010 / 2011: Informatie over de M SEN leerroutes*. Tilburg: Fontys OSO. De foto op de voorpagina komt uit deze studiegids.
- Fransen, R., Frederix, M. (2000). *Inclusie en onderwijs: De uitdagingen aangaan*. Leuven – Apeldoorn: Garant
- Gezondheidsraad, (2009). *Autismespectrumstoornissen: Een leven lang anders*. Den Haag: Gezondheidsraad, 2009; publicatienr. 2009 / 09.
- Handicap + Studie. (2009). *Dyslexie in het hoger onderwijs: Een wegwijzer voor studentendecanen en studentenbegeleiders*. Utrecht: Druk Avant / GPC.
- Harinck, F. (2009). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Migchelbrink, F. (2001). *Praktijkgericht onderzoek zorg & welzijn*. Amsterdam: SPW.
- Peeters, T. (2006). *Autisme: Van begrijpen tot begeleiden*. Antwerpen – Amsterdam: Houtekiet.
- Plemper, E. (2005). *Studeren met een handicap in 2005: Belemmeringen van studenten met een lichamelijke beperking, psychische klachten of dyslexie in het hoger onderwijs*. Utrecht: Verwey – Jonker Instituut.
- Prince – Hughes, D. Edited by (2002). *Aquamarine blue 5: Personal stories of college students with autism*. Swallow Press / Ohio University Press / Athens.
- Quak, G., (2009) in samenwerking met Lampen, W., Schrurs, J., Smekens, E. en Sommen, I. van der. *M SEN leerroute Autismespecialist: Module student leer – en onderzoekslijn 2*. Tilburg: Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg.
- Schrurs, J. (2009). *Psycho – educatie bij personen met Autisme Spectrum Stoornissen: Wat zeg je van jezelf?* Meijel: Uitgeverij VIA.
- Serruys, M. (2008). *Aan de rand in het midden: Probleemgedrag bij mensen met een autismespectrumstoornis en een verstandelijke beperking*. Antwerpen – Apeldoorn: Garant.
- Stevens, L. (1997). *Over denken en doen: Een pedagogische bijdrage aan adaptief onderwijs*. Den Haag: Procesmanagement Primair Onderwijs.
- Stichting Vrienden van Loesje. (2009). *Wees jezelf en geef de wereld een slinger: Jaaroverzicht 2009*. Utrecht: A.W. Bruna Uitgevers B.V.

Artikelen

- Boswijk, H., Breetvelt, I., & Mensink, J. (2007). *Autisme en studeren in het hoger onderwijs*. Wetenschappelijk Tijdschrift Autisme jaargang 6 nummer 1, (p. 22 - 30). Nederlandse Vereniging voor Autisme.
- Clercq, H. (2009). *Wanneer gaan we inzien dat we allemaal geboren zijn om erbij te horen?* Tijdschrift SpeZiaal, themanr: 2 ouders, jaargang 4 (juni 2009), p. 12 – 15.
- Oonincx, I. (2009). *Beter leren omgaan met autistische studenten*. Fontyscope: Het magazine voor medewerkers van Fontys Hogescholen; nummer 68 oktober 2009 (p. 7). Eindhoven: Fontys Hogescholen.
- Mol, A. J.J., en Velt-Simon Thomas, J. M. In 't. (2008). *Normaal tot hoogbegaafde vrouwen met een autismspectrumstoornis: Niet begrepen? Niet herkend!* Wetenschappelijk Tijdschrift Autisme jaargang 7 nummer 3, (p. 104 - 112). Nederlandse Vereniging voor Autisme.
- Roos, L. (2010). *Vrouwen camoufleren Autisme*. In het tijdschrift Psy over geestelijke gezondheid & verslaving, nummer 2, (februari 2010), pagina 30 – 31.

Gebruikte Internetbronnen

- Boerman, R. (2008). *Ethische uitgangspunten bij praktijkonderzoek*. Tilburg: Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg. Geraadpleegd in december 2010, via http://www.fontysmediatheek.nl/w/images/8/8d/Boerman_R-1-.pdf
- Boerman, R. (2011). *Informatie lang studeren voor alle 2^e jaars studenten Fontys OSO*. Tilburg: Fontys OSO. Geraadpleegd in februari 2011, via <https://portal.fontys.nl/instituten/oso/Lists/Announcements/Attachments/469/91MABM052011%20brief%20langstuderen.pdf>
- College van Bestuur. (2006). *Beleidsnotitie: Studeren met een functiebeperking*. Eindhoven: Technische Universiteit (TU/e). Geraadpleegd in februari 2010, via http://w3.tue.nl/fileadmin/stu/Beleidsnotitie_Ongehinderd_Studeren.pdf
- Elshout, P. (2008). *'Een goede leraar kijkt goed naar zichzelf.'* Fontys nieuws, de mens achter...Rob Boerman. Geraadpleegd in februari 2010, via https://www.fontys.nl/portal/nieuws.829063.aspx?id=8383&nieuws_idartikelsoort=5
- Fontys Hogescholen. (2005). *Beleidsnotitie: Studeren met een handicap*. Geraadpleegd in februari 2010, via <http://www.fontysabv.nl/content/files/Beleidsnotitie%20Studeren%20met%20een%20handicap%5B1%5D.pdf>
- Fontys Hogescholen. (2010). *Website: Studeren met een functiebeperking*. Geraadpleegd in februari 2010, via <http://www.fontys.nl/studentenvoorzieningen/default.asp?idsitestructurenode=326829>
- Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg. (2009). *Onderwijs en examenregeling Masteropleidingen Fontys OSO: Studiejaren 2009 – 2011*. Geraadpleegd in februari 2010, via <https://portal.fontys.nl/instituten/oso/OER/Onderwijs-%20en%20examenreglement%20Fontys%20OSO%202009-2010.doc>
- Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg. (2010). *Website: M SEN leerroute Autismespecialist, tweejarig (AUD 2)*. Geraadpleegd in april 2010, via <http://www.fontysoso.nl/frontpage/Masters/HBOMasterSEN/Autismespecialistdeeltijd2jarigAUD2/tabid/104/Default.aspx>
- Haaren, E. van (2011). *Website: Als hulp niet helpt, helpen de blunders. Leer van je vouten!* Geraadpleegd in februari 2011, via <http://www.contextmasterclass.nl/docs/201005261019556093.pdf>
- Quak, G. (2009). *Leerroutebeschrijving Master Special Educational Needs: Autismespecialist tweejarig (AUD 2) 2010 – 2012*. Geraadpleegd in april 2010, via <https://portal.fontys.nl/instituten/oso/Autisme/Modules/Module%201/Leerroutebeschrijving.pdf>

BIJLAGE 1 INTERVIEWSCHEMA STUDENTEN MET EEN ASS

Communicatie met docenten

1. Hoe verloopt de communicatie met je docenten tijdens de lessen?
2. Wat werkt goed en / of wat heb je nodig tijdens de communicatie?
3. Hoe verloopt de communicatie met je docenten in een 1 op 1 situatie, bijv. tijdens een begeleidingsgesprek?
4. Wat werkt goed en / of wat heb je nodig tijdens de communicatie?
5. Ervaar je belemmeringen tijdens de communicatie met je docenten? Zo ja, welke?
6. Krijg je begeleiding m.b.t. deze belemmeringen? Zo ja, welke begeleidingsvormen wil je graag behouden en waarom?
7. Ben je tevreden over de begeleiding die je krijgt? Waarom wel /niet?
8. Heb je nog suggesties m.b.t. de begeleiding? Zo ja, welke?

Communicatie met medestudenten

1. Hoe verloopt de communicatie met je medestudenten in de lessen / pauzes?
2. Wat werkt goed en / of wat heb je nodig tijdens de communicatie?
3. Hoe verloopt de communicatie met je medestudenten tijdens het samenwerken in groepjes?
4. Wat werkt goed en / of wat heb je nodig tijdens de communicatie?
5. Ervaar je belemmeringen tijdens de communicatie met je medestudenten? Zo ja, welke?
6. Krijg je begeleiding m.b.t. deze belemmeringen? Zo ja, welke begeleidingsvormen wil je graag behouden en waarom?
7. Ben je tevreden over de begeleiding die je krijgt? Waarom wel / niet?
8. Heb je nog suggesties m.b.t. de begeleiding? Zo ja, welke?

Overzicht van de studieorganisatie en leerstofinhoud

1. Heb je voldoende overzicht over de organisatie van je studie?
2. Wat werkt goed en / of wat heb je nodig om voldoende overzicht hierover te krijgen?
3. Heb je voldoende overzicht over de inhoud van de leerstof?
4. Wat werkt goed en / of wat heb je nodig om voldoende overzicht hierover te krijgen?
5. Ervaar je belemmeringen m.b.t. het overzicht van de studieorganisatie en leerstofinhoud? Zo ja, welke?
6. Krijg je begeleiding m.b.t. deze belemmeringen? Zo ja, welke begeleidingsvormen wil je graag behouden en waarom?
7. Ben je tevreden over de begeleiding die je krijgt? Waarom wel / niet?
8. Heb je nog suggesties m.b.t. de begeleiding? Zo ja, welke?

Organiseren en plannen van studietaken + uitvoering

1. Maak je een studieplanning? Waarom wel / niet?
2. Wat werkt goed en / of wat heb je nodig om een studieplanning te maken?
3. Houd je jezelf aan je studieplanning? Waarom wel / niet?
4. Wat werkt goed en / of wat heb je nodig om jezelf aan je studieplanning te houden?
5. Ervaar je belemmeringen m.b.t. het organiseren en plannen van studietaken en uitvoering daarvan? Zo ja, welke?
6. Krijg je begeleiding m.b.t. deze belemmeringen? Zo ja, welke begeleidingsvormen wil je graag behouden en waarom?
7. Ben je tevreden over de begeleiding die je krijgt? Waarom wel / niet?
8. Heb je nog suggesties m.b.t. de begeleiding? Zo ja, welke?

BIJLAGE 2 BEGELEIDEND SCHRIJVEN EN VRAGENLIJST DOCENTEN

Tilburg, 17 juli 2010.

Beste Docent,

Zoals u weet ben ik bezig met een afstudeeronderzoek naar de succesfactoren en knelpunten in de begeleiding van studenten met een ASS tijdens de M SEN leerroute Autismespecialist.

Hiervoor heb ik twee studenten met een ASS van deze leerroute geïnterviewd, maar om mijn onderzoeksvraag volledig te kunnen beantwoorden heb ik uw hulp ook hard nodig. Misschien heeft u een manier van begeleiden gevonden waarin veel succesfactoren zitten die ook door andere docenten gebruikt kunnen worden.

Het gaat mij dus niet om boekenkennis, maar om kennis uit de praktijk. Daarom zou ik het heel fijn vinden als u deze vragen wilt beantwoorden en ze voor 1 september 2010 terug wilt sturen.

Alvast bedankt en vriendelijke groeten van Elke.

P.S. De vragenlijst bestaat uit 45 open vragen, verdeeld over vijf categorieën. U kunt uw antwoorden gewoon onder de vragen zetten, bijvoorbeeld: onder vraag 1 komt antwoord 1 te staan. Ik heb ook een toelichting op deze vragenlijst meegestuurd. Hierin staat bij iedere vraag een uitgebreide uitleg, zodat het duidelijk is wat er met de vragen bedoeld wordt. Mocht u ondanks deze toelichting toch nog vragen hebben, stel ze dan gerust.

Vragenlijst docenten

Communicatie tussen studenten met een ASS en hun docenten

1. Hoe verloopt de communicatie met uw studenten met een ASS tijdens de lessen?
2. Wat werkt goed en / of wat hebben zij nodig tijdens de communicatie?
3. Hoe verloopt de communicatie met uw studenten met een ASS in een 1 op 1 situatie?
4. Wat werkt goed en / of wat hebben zij nodig tijdens de communicatie?
5. Hebben uw studenten met een ASS hulpvragen m.b.t. de communicatie tijdens de lessen? Zo ja, welke?
6. Hebben uw studenten met een ASS hulpvragen m.b.t. de communicatie in een 1 op 1 situatie? Zo ja, welke?
7. Geeft u begeleiding aan studenten met een ASS tijdens de communicatie in de lessen? Zo ja, welke begeleidingsvormen gebruikt u dan?
8. Geeft u begeleiding aan studenten met een ASS tijdens de communicatie in een 1 op 1 situatie? Zo ja, welke begeleidingsvormen gebruikt u dan?
9. Welke begeleidingsvormen hebben volgens u een positief effect op de communicatie tijdens de lessen?
10. Welke begeleidingsvormen hebben volgens u een positief effect op de communicatie in een 1 op 1 situatie?

Communicatie tussen studenten met een ASS en hun medestudenten

1. Hoe verloopt de communicatie tussen uw studenten met een ASS en hun medestudenten tijdens de lessen?
2. Wat werkt goed en / of wat hebben zij nodig tijdens de communicatie?
3. Hoe verloopt de communicatie tussen uw studenten met een ASS en hun medestudenten tijdens het werken in groepjes?
4. Wat werkt goed en / of wat hebben zij nodig tijdens de communicatie?
5. Hebben uw studenten met een ASS hulpvragen m.b.t. de communicatie met hun medestudenten tijdens de lessen? Zo ja, welke?
6. Hebben uw studenten met een ASS hulpvragen m.b.t. de communicatie met hun medestudenten tijdens het werken in groepjes? Zo ja, welke?
7. Geeft u begeleiding aan studenten met een ASS tijdens de communicatie met hun medestudenten in de lessen? Zo ja, welke begeleidingsvormen gebruikt u dan?
8. Geeft u begeleiding aan studenten met een ASS tijdens de communicatie met hun medestudenten tijdens het werken in groepjes? Zo ja, welke begeleidingsvormen gebruikt u dan?
9. Welke begeleidingsvormen hebben volgens u een positief effect op de communicatie tussen uw studenten met een ASS en hun medestudenten tijdens de lessen?
10. Welke begeleidingsvormen hebben volgens u een positief effect op de communicatie tussen uw studenten met een ASS en hun medestudenten tijdens het werken in groepjes?

Overzicht van de studieorganisatie en leerstofinhoud

1. Hebben uw studenten met een ASS voldoende overzicht over de studieorganisatie?
2. Wat werkt goed en / of wat hebben zij nodig om voldoende overzicht hierover te krijgen?
3. Hebben uw studenten met een ASS voldoende overzicht over de leerstofinhoud?
4. Wat werkt goed en / of wat hebben zij nodig om voldoende overzicht hierover te krijgen?
5. Hebben uw studenten met een ASS hulpvragen m.b.t. het overzicht over de studieorganisatie? Zo ja, welke?
6. Hebben uw studenten met een ASS hulpvragen m.b.t. het overzicht over de leerstofinhoud? Zo ja, welke?
7. Geeft u begeleiding aan studenten met een ASS m.b.t. het verkrijgen van overzicht over de studieorganisatie? Zo ja, welke begeleidingsvormen gebruikt u dan?
8. Geeft u begeleiding aan studenten met een ASS m.b.t. het verkrijgen van overzicht over de leerstofinhoud? Zo ja, welke begeleidingsvormen gebruikt u dan?
9. Welke begeleidingsvormen hebben volgens u een positief effect op het verkrijgen van het overzicht over de studieorganisatie?
10. Welke begeleidingsvormen hebben volgens u een positief effect op het verkrijgen van het overzicht over de leerstofinhoud?

Organiseren en plannen van studietaken + uitvoering

1. Maken uw studenten met een ASS een studieplanning? Waarom wel / niet?
2. Wat werkt goed en / of wat hebben zij nodig om een studieplanning te maken?
3. Houden uw studenten met een ASS zich aan hun studieplanning? Waarom wel / niet?
4. Wat werkt goed en / of wat hebben zij nodig om zich aan hun studieplanning te houden?
5. Hebben uw studenten met een ASS hulpvragen m.b.t. de organisatie en planning van hun studietaken? Zo ja, welke?
6. Hebben uw studenten met een ASS hulpvragen m.b.t. de uitvoering van hun studietaken? Zo ja, welke?
7. Geeft u begeleiding aan studenten met een ASS m.b.t. de organisatie en planning van hun studietaken? Zo ja, welke begeleidingsvormen gebruikt u dan?
8. Geeft u begeleiding aan studenten met een ASS m.b.t. de uitvoering van hun studietaken? Zo ja, welke begeleidingsvormen gebruikt u dan?
9. Welke begeleidingsvormen hebben volgens u een positief effect op de organisatie en planning van de studietaken?
10. Welke begeleidingsvormen hebben volgens u een positief effect op de uitvoering van de studietaken?

Overige vragen

1. Vindt u dat studenten met een ASS voldoende begeleid worden? Waarom wel / niet?
2. Waar ligt voor u de grens m.b.t. het begeleiden van studenten met een ASS?
3. Vindt u dat er genoeg begeleidingsuren zijn? Zo ja: Hoe geeft u hier invulling aan en zo nee; hoe zou u deze uren in willen vullen?
4. Bent u tevreden over de voorzieningen die u krijgt om uw studenten met een ASS te kunnen begeleiden? Zo ja, waarom wel en zo nee, waarom niet?
5. Welke suggesties heeft u m.b.t. de ontwikkeling van een beleidsnotitie voor studenten met een functiebeperking en de uitvoering daarvan in de praktijk?

BIJLAGE 3 BEGELEIDEND SCHRIJVEN EN ENQUETE 'STUDEREN MET AUTISME'

Vrijdag 8 januari 2010.

Beste student,

Hierbij ontvang je de enquête "Studeren met Autisme".

Wij hebben jou in oktober 2009 via email benaderd met de boodschap dat we een onderzoek onder studenten met Autisme gestart zijn.
Wij hebben hierbij ook jouw medewerking gevraagd.

Wij zouden het erg op prijs stellen als je de enquête zou willen invullen.
Het invullen neemt ongeveer 10 minuten in beslag.
Je kunt de enquête uiterlijk tot 24 januari 2010 invullen.

De online enquête vind je in de volgende link:

<http://www.thesistools.com/?qid=98979&ln=ned>.

Zodra we de gegevens hebben verwerkt, zullen we je informeren over de uitkomsten.

Bedankt voor je medewerking!

Met vriendelijke groet,

Kevin Ackermans
Jasper van Pagée
Nico Schloen

Ingevulde enquête 'studeren met autisme'

Deze enquête heb ik op vrijdag 8 januari 2010 ingevuld en opgestuurd. Mijn antwoorden op de gestelde vragen zijn grijs gekleurd.

Studieplanning

1. Ik kan een studieplanning maken en volgen.
 - helemaal mee oneens
 - mee oneens
 - **neutraal**
 - mee eens
 - helemaal mee eens
2. Ik kan zelfstandig studeren.
 - helemaal mee oneens
 - mee oneens
 - **neutraal**
 - mee eens
 - helemaal mee eens
3. Ik kan het studietempo volgen.
 - helemaal mee oneens
 - **mee oneens**
 - neutraal
 - mee eens
 - helemaal mee eens
4. Ik ben tevreden over mijn studieplanning.
 - helemaal mee oneens
 - mee oneens
 - **neutraal**
 - mee eens
 - helemaal mee eens
5. Ik ben tevreden over de begeleiding die ik krijg bij het volgen van mijn studieplanning.
 - helemaal mee oneens
 - mee oneens
 - neutraal
 - **mee eens**
 - helemaal mee eens
6. Als een training studievaardigheden ('beter studeren' of 'beter plannen') wordt ontwikkeld voor studenten met autisme, dan wil ik deelnemen aan de training.
 - helemaal mee oneens
 - mee oneens
 - neutraal
 - **mee eens**
 - helemaal mee eens

Leerstofverwerking

7. Ik kan de manier waarop de lesstof wordt aangeboden goed volgen.

- helemaal mee oneens
- **mee oneens**
- neutraal
- mee eens
- helemaal mee eens

8. Ik kan de opdrachten vertalen naar een pop / pap.

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- **neutraal**
- mee eens
- helemaal mee eens

9. Ik heb voldoende tijd om een toets te maken.

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- neutraal
- **mee eens**
- helemaal mee eens

10. Ik kan toetsen goed voorbereiden.

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- **neutraal**
- mee eens
- helemaal mee eens

11. Ik weet bij opdrachten wat van mij wordt verwacht.

- helemaal mee oneens
- **mee oneens**
- neutraal
- mee eens
- helemaal mee eens

12. Ik ben tevreden over mijn studievoortgang.

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- **neutraal**
- mee eens
- helemaal mee eens

13. Ik kan mijn assessments goed voorbereiden.

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- **neutraal**
- mee eens
- helemaal mee eens

14. Ik ben tevreden over de begeleiding die ik krijg bij mijn studievoortgang.

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- neutraal
- **mee eens**
- helemaal mee eens

Samenwerken

15. Ik heb het gevoel dat de opleiding te veel van mij verwacht op het gebied van samenwerken binnen werkgroepen.

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- **neutraal**
- mee eens
- helemaal me eens

16. Ik kan mijn grenzen aangeven.

- helemaal mee oneens
- **mee oneens**
- neutraal
- mee eens
- helemaal mee eens

17. Ik kan goed samenwerken op het gebied van werk- en taakverdeling.

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- neutraal
- **mee eens**
- helemaal mee eens

18. Ik kan goed samenwerken op het gebied van het bepalen van mijn eigen rol.

- helemaal mee oneens
- **mee oneens**
- neutraal
- mee eens
- helemaal mee eens

19. Ik kan goed samenwerken op het gebied van weten wat / wanneer van mij wordt verwacht.

- helemaal mee oneens
- **mee oneens**
- neutraal
- mee eens
- helemaal mee eens

20. Ik kan goed samenwerken op het gebied van mijzelf verwoorden / mijzelf uiten.

- helemaal mee oneens
- **mee oneens**
- neutraal
- mee eens
- helemaal mee eens

21. Ik ben tevreden over mijn vaardigheden m.b.t. samenwerken.

- helemaal mee oneens
- **mee oneens**
- neutraal
- mee eens
- helemaal mee eens

22. Als een training 'beter samenwerken' wordt ontwikkeld voor autistische studenten, dan wil ik deelnemen aan die training.

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- neutraal
- **mee eens**
- helemaal mee eens

Belastbaarheid

23. Naast de toegestane hulpmiddelen tijdens mijn studie heb ik behoefte aan het gebruik van een laptop tijdens toetsen.

- **helemaal mee oneens**
- mee oneens
- neutraal
- mee eens
- helemaal mee eens

24. Naast de toegestane hulpmiddelen tijdens mijn studie heb ik behoefte aan extra tijd bij toetsen.

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- neutraal
- **mee eens**
- helemaal mee eens

25. Naast de toegestane hulpmiddelen tijdens mijn studie heb ik behoefte aan een prikkelarme ruimte om te ontstressen of voor een time-out.

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- neutraal
- **mee eens**
- helemaal mee eens

26. Naast de toegestane hulpmiddelen tijdens mijn studie heb ik behoefte aan een prikkelarme toetsruimte.
- helemaal mee oneens
 - mee oneens
 - neutraal
 - mee eens
 - helemaal mee eens
27. Naast de toegestane hulpmiddelen tijdens mijn studie heb ik behoefte aan het gebruik van een mp3-speler tijdens toetsen.
- helemaal mee oneens
 - mee oneens
 - neutraal
 - mee eens
 - helemaal mee eens
28. Naast de toegestane hulpmiddelen tijdens mijn studie heb ik behoefte aan het gebruik van een vaste plaats in het lokaal tijdens lessen en toetsen.
- helemaal mee oneens
 - mee oneens
 - neutraal
 - mee eens
 - helemaal mee eens
29. Ik heb het gevoel dat de opleiding mij zwaar belast met lesstof.
- helemaal mee oneens
 - mee oneens
 - neutraal
 - mee eens
 - helemaal mee eens
30. Ik ben tevreden over de toegekende aanpassingen.
- helemaal mee oneens
 - mee oneens
 - neutraal
 - mee eens
 - helemaal mee eens
31. Ik kan geconcentreerd blijven tijdens de lessen.
- helemaal mee oneens
 - mee oneens
 - neutraal
 - mee eens
 - helemaal mee eens
32. Ik kan de lengte van de lesdagen aan.
- helemaal mee oneens
 - mee oneens
 - neutraal
 - mee eens
 - helemaal mee eens

33. Ik kan het studietempo volgen.

- helemaal mee oneens
- **mee oneens**
- neutraal
- mee eens
- helemaal mee eens

34. Ik kan langdurig en geconcentreerd schrijven.

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- **neutraal**
- mee eens
- helemaal mee eens

Studiemaatje

35. Ik heb behoefte aan een studiematje bij het voorbereiden en maken van opdrachten.

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- neutraal
- **mee eens**
- helemaal mee eens

36. Ik heb behoefte aan een studiematje bij het voorbereiden van toetsen.

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- neutraal
- **mee eens**
- helemaal mee eens

37. Ik heb behoefte aan een studiematje bij vragen over de opleiding.

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- neutraal
- **mee eens**
- helemaal mee eens

38. Ik ben bereid zelf als studiematje hulp te bieden aan andere studenten.

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- neutraal
- **mee eens**
- helemaal mee eens

BIJLAGE 4 BRIEF AAN TWEEDE JAARS STUDENTEN FONTYS OSO

Prof. Goossenslaan 1-01
Postbus 90900
5000 GA Tilburg
0877 877 133

Ons kenmerk: 91MABM052011
Uw kenmerk:
Telefoon: 0877 877 133
Fax: 0877 875 900
E-mail: oso@fontys.nl
Betreft: langstuderen

15 februari 2011

Beste student,

In de afgelopen weken is in de media al veel aandacht geweest voor de maatregelen die te maken hebben met lang studeren. We brengen u hiervan op de hoogte omdat ze ook u betreffen.

Er is meer bekend geworden over het voorgenomen besluit van het kabinet om langstudeerders voor extra studieoverschrijding een boete op te leggen. De ontwikkelingen gaan snel en op dit moment is het wetsvoorstel 'Verhoging collegegeld Langstudeerders' al gereed. De wet moet nog worden goedgekeurd door de Tweede en Eerste Kamer, maar wij informeren u nu al over de gevolgen voor u als dit wetsvoorstel ongewijzigd de bespreking in het Parlement passeert. De wet treedt dan in werking per 1 september 2011. De gevolgen van dit wetsvoorstel zijn ook op u van toepassing. Het wetsvoorstel 'Verhoging collegegeld Langstudeerders' redeneert vanuit de studieduur voor voltijdstudies. Daarbij wordt gerekend met 60 EC per studiejaar. De studie Master SEN omvat ook 60 EC. Dat betekent dat u maximaal 2 jaar mag doen over de studie Master SEN. Het tweede jaar wordt in dit wetsvoorstel al als extra studiejaar gezien. Als u een derde of volgende jaar nodig hebt voor de Master SEN wordt uw collegegeld per studiejaar verhoogd met een boete van € 3000.

Van belang is ook om u te wijzen op de situatie wat betreft de bekostiging van het collegegeld. In de wetgeving is opgenomen dat een student eenmaal in aanmerking komt voor het volgen van een bekostigde bachelorstudie en eenmaal voor een bekostigde masterstudie.

Als u al eerder (vanaf 1991) een mastergraad (bijvoorbeeld M SEN) of een getuigschrift Leraar Speciaal Onderwijs heeft behaald dan moet u vanaf het aanstaand studiejaar instellingscollegegeld betalen, omdat de overheid een tweede opleiding niet meer bekostigt. Dit instellingscollegegeld is voor de Master SEN voor 2011 - 2012 vastgesteld op € 5500. Als u instellingscollegegeld betaalt wordt - in een derde of daaropvolgend studiejaar - de bovengenoemde boeteverhoging niet opgelegd.

Wij vinden dat u als deeltijdstudent onevenredig wordt getroffen door de regeling voor langstudeerders, maar onze protesten hebben tot nu toe geen enkel resultaat gehad. Mocht u zelf een protest willen laten horen tegen dit wetsvoorstel dan kunt u dat als student het beste doen naar vakorganisaties en parlementsleden. Een protest naar een hogeschool heeft in dit geval niet veel zin, aangezien een hogeschool gehouden is om de wet uit te voeren.

Ook al is er in dit stadium nog maar sprake van een wetsvoorstel, wij vinden het belangrijk u nu te informeren over deze voorgenomen extra verhoging. U kunt dan vanaf nu rekening houden met de mogelijke gevolgen voor u en uw studieplanning wellicht nog aanpassen. Ook willen we u wijzen op de mogelijkheden van de Lerarenbeurs voor Scholing (aan te vragen van 1 april tot 13 mei 2011 via www.ibgroep.nl) en op fiscale aftrek van studiekosten. Wij nemen aan dat wij u met deze brief voldoende hebben geïnformeerd. Mocht u naar aanleiding van deze brief nog vragen hebben dan kunt u die stellen aan uw opleidingscoördinator en of per e-mail: overheidsmaatregelen-oso@fontys.nl.

Met vriendelijke groet,

drs. R.A. Boerman
Directeur Fontys OSO